1985/GEGUŽĖ - MAY/Nr. 5(169) $1.00

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA
Alp 1752

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

TRYS KARALYSTĖS PRIE BALTIJOS

KINŲ SOVIETOLOGAI IR PABALTIJO TAUTOS

Per pastaruosius septynerius aštuonerius metus Kinija „atsidarė pasauliui", norėdama kuo greičiau atitaisyti tą žalą,—tiek ekonominę, tiek kultūrinę ir mokslinę,—kurią paliko beveik penkiolika metų trukusi vidinė politinė suirutė (vadinamoji kultūrinė revoliucija). Mokslo srityje pagausėjo tiek studentų išvykų į užsienį, tiek specialistų kvietimų paviešėti Kinijoje. Dabar vien tik Jungtinėse Amerikos Valstijose studijuoja maždaug 20.000 studentų ir įvairaus pobūdžio stažuotojų iš Kinijos Liaudies Respublikos. Jie specializuojasi visose mokslo bei meno šakose.

Kinijos santykiai su TSRS tebėra opi problema. Rusija, šiame šimtmetyje įsikūnijusi tarybinės valstybės pavidalu, liko vienintelė iš praeities išorinių imperialistinių jėgų, su kuria neišspręsti politinio sugyvenimo klausimai, paveldėti iš senesnių laikų. Atsižvelgus į Kinijos istorinius santykius su Rusija, dera abejoti, ar tie klausimai greitai išsispręs. Todėl nenuostabu, kad Kinijos sovietologai, kaip ir kiti tos šalies mokslininkai bei veikėjai, ieško informacijos užsienyje, stengiasi dalytis žiniomis ir patirtimi su užsieniečiais—stebėtojais to krašto, kuris kinams yra dar uždaresnis ir kai kuriais atžvilgiais mažiau pažįstamas, negu Vakarų žmonėms.

Į Kiniją antrą kartą nuvykau 1984 m. pavasarį, gavęs Kinijos Liaudies Respublikos Draugystės Ryšių su Užsienio Šalimis Komiteto kvietimą susitikti su eile sovietologų, ypač su nerusiškų sričių specialistais, ir surengti pokalbius-seminarus bendraisiais TSRS tautybių kultūrų klausimais. Kvietimas buvo atsiųstas po kelerių metų darbo, per kurį užmezgiau ryšius su kinais TSRS specialistais, besilankančiais Amerikoje. Dažnas iš jų yra dirbęs Kinijos diplomatinėje tarnyboje. Vienas net penkiolika metų praleido kinų ambasadoje Maskvoje. Kitas iš mano pažįstamų specializuojasi Ukrainos problemų srityje. Palaikau ryšį dar su keliais kitais ir kvietimą gavau visų jų pastangomis.

Seminarai-pokalbiai vyko sostinėje Pekine (Beijing) bei Šanchajaus miesto East Asia Normal University Tarybų Sąjungos Tyrimo institute. Posėdžiai buvo neformalūs. Jie daugiausia lietė mano prieš kelerius metus su Rein Taagepera išleistą knygą *The Baltic States: Years of Dependence, 1940-1980,* kiek mažiau dabartinius darbus bei užsiėmimus. Bandžiau parodyti kinams, kas yra daroma Pabaltijo tautų studijų srityje—tiek Amerikoje, tiek Europoje. TSRS liečiančių klausimų fone Pabaltijo respublikos atrodo kinams savotiška egzotika. Nežinau, ar ten yra bent vienas Pabaltijo specialistas. Susirašinėju su vienu mokslininku, kuris tvirtina besidomįs Pabaltiju. Matyt, Pekine tarp atskirų institutų stinga tarpusavio ryšio. Turėjau to mokslininko pavardę tik angliškai transkribuotą. Iš transkripcijos pasirodė neįmanoma per trumpą laiką pavardę tiksliai atstatyti ir minėtąjį žmogų suieškoti. Buvo iškviestas asmuo panašia pavarde, bet ne mano korespondentas, o Jugoslavijos tautybių specialistas.

Nenuostabu, kad mūsų šalys Kinijoje susilaukia palyginti mažai dėmesio. Didžioji dalis kinų,—nerusiškų TSRS sričių specialistų,—savaime suprantama, domisi gretima Vidurine Azija. Taip pat aiškų susidomėjimą kelia Ukraina. Kiniškų vertybių požiūriu didelę reikšmę turi skaičiai. Per pokalbį Šanchajuje vienas kinas paklausė, apie kokį žmonių kiekį yra šnekama. Atsakiau—maždaug apie septynis aštuonis milijonus. Klausytojai ėmė šypsotis ir priminė man, kad vien tik Šanchajus turi daugiau gyventojų. Bandžiau paaiškinti, jog Pabaltijy yra labiausiai išsilavinusi TSRS gyventojų dalis, labiausiai kvalifikuota darbo jėga, o gyvenimo lygis—šalia Maskvos ir Leningrado—ten aukščiausias. Bet kažin ar tie argumentai paliko didesnį įspūdį.

Per tą patį pokalbį vienas iš dalyvių paklausė: „Kadangi šios trys karalystės (sic!) Jaltos sutartimi atiduotos Rusijai, ar verta iš viso tuo reikalu užsiiminėti?" Kinai nustebo, kada paaiškinau, jog apie Baltijos valstybes Jaltoje nieko nebuvo pasakyta, jog Amerika ir dauguma Vakarų Europos valstybių nėra pripažinusios jų įjungimo į TSRS, o Vašingtone ir keliose kitose sostinėse yra išlikusios jų pasiuntinybės. Jiems tai buvo tikra naujiena. Dalyviai buvo vidutinio amžiaus, baigę mokslus šeštajame dešimtmetyje. Savaime peršasi išvada: reikėtų drauge su latviais ir estais parengti Trečiajam Pasauliui nedidelį leidinėlį, pateikiantį esminius faktus apie mūsų tautas ir dabartinę jų teisinę padėtį. Kinai pakankamai domisi Tarybų Sąjunga, bet nėra susipažinę su kai kuriais esminiais dalykais, nes jiems ligi šiol nebuvo prieinama tinkama literatūra. Beje, pradėjus pasakoti apie Pabaltijo inkorporacijos nepripažinimo politiką, labai parankus pasirodė Kampučijos (Kampuchea) pavyzdys. Analogija buvo visiškai aiški, ir dalyviai pradėjo supratingai šypsotis.

Per pokalbius buvo taip pat diskutuojamas tautybių klausimas TSRS kariuomenėje, Afganistano bei Pakistano problema ir tai, ką amerikiečiai galvoja apie Kinijos santykių su TSRS ateitį. Tie, kurie yra ilgiau pabuvę Amerikoje, neblogai pažįsta atitinkamą čionykštę literatūrą. Tie, kurie nėra lankęsi užsienyje, menkai apie viską informuoti. Kai kurie geriau kalba rusiškai, negu angliškai, bet būna ir atvirkščiai. Šanchajaus institute buvo tvirtinama, jog gaunama ir skaitoma visa nerusiškų respublikų spauda, leidžiama rusiškai. Kiek sistemingai tai daroma—sunku pasakyti. Pekine tarybiniai reikalai tyrinėjami nuosekliau, bet man liko neaišku, ar kas nors seka laikraščius *Sovetskaja Estonija, Sovetskaja Latvija* ir *Sovetskaja Litva.* Jei Pabaltijys iš viso sistemingiau stebimas, tai greičiausiai vyksta Užsienio Reikalų Ministerijoje per Stockholmą. Tenykščių kinų diplomatų ryšiai su vietiniais pabaltiečiais yra žinomi. Bet, matyt, Užsienio Reikalų Ministerija mažai tesidalija savo žiniomis su mokslinio tyrimo institutais.

Romas Misiūnas

Romas ir Audronė Misiūnai kalbasi su Kinijos sovietologais

turinyje

KUO DIDŽIUOJASI VISA LIETUVA
Kaunas tebėra Lietuvos krepšinio sostinė. Nuo Paulausko iki Sabonio. „Žalgiris"—komanda be importuotų krepšininkų. „Aukso karštligė".

IŠEIVIJOS MENININKAI VILNIAUS OPEROS SCENOJE
Išeivijos ir Lietuvos kultūriniuose ryšiuose sėkmingai peržengta dar viena pakopa.

IŠEIVIJOS LITERATŪRINIS DERLIUS
Šį kartą apie tris dramas.

SVEČIUOSE PAS TRISDEŠIMT SEPTYNIAS TAUTAS
Pokalbis su Tomu Venclova.

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

KODĖL GERAS ŽODIS — TIK PO MIRTIES?

Pernai pavasarį Kaune mirė Šančių klebonas kun. Alfonsas Lapė. Jo mirties metinių proga išeivijoje gyvenantis kun. V.J. Dabušis paskelbė *Drauge* (nr. 79, 1985.IV.23) ilgesnį straipsnį apie savo mirusį bičiulį. Štai viena įdomi kun. Dabušio mintis:

Čia man vėl menasi 1940-ji metai. Mūsų kunigų penketukas, kurie dirbome katalikiškoje akcijoje ar spaudoje (K. Barauskas, V. Dabušis, Alf. Lapė, J. Prunskis ir St. Yla) vieną vakarą svarstėme—likti Lietuvoje ar pasitraukti į užsienį nuo bolševikinio teroro. Kun. Alfas aiškiai buvo apsisprendęs likti krašte su jaunimu, kuriam jis visą laiką skelbė meilę savam kraštui, ugdyti jo kultūrą ir pažangą. Jis man ir sako: „Kaip mes pirmieji galime išdrįsti palikti jaunimą jų likimui, kai tiek metų mokėme mylėti tėvynę ir jai aukotis". Taip mudu ir likome tuomet tėvynėje su savaisiais. Kunigas Alfa tą savo nusistatymą ištęsėjo iki mirties. Deja, aš tuo pasididžiuoti negaliu.

Apie velionies gyvenimą pokario metais išeivijoje gyvenančiam kun. Dabušiui rašyti nelengva, todėl jis plačiai cituoja kun. Lapės laidotuvėse pasakytą Kauno šv. Antano parapijos klebono Krizanto Juknevičiaus pamokslą. Štai pora ištraukų:

Penkiasdešimt metų turėjau progos stebėti kun. Alf. Lapę iš toliau ir iš arčiau. Aukštas, vyriškas, plačių mostų, neieškantis žodžio, visus apkabinantis ir visų apkabinamas—visas visiems. Toks buvo tas Dievo ambasadorius iki paskutinio atodūsio. (. . .)

Šiandien ne tik Šančiai, bet ir visos Lietuvos atstovai jį palydi į amžinybę po visų kelionių ir darbų—vyrą kunigą, kuris nepadarė gėdos nei Dievui, nei Bažnyčiai, nei Tėvynei Lietuvai.

Ne taip lengva suprasti, kas buvo kun. Alfonsas Lapė. Kažkas pasakė: „Jis nebuvo toks, koks atrodė". O kaip jis atrodė? Labai puikiai. Tačiau tame pasakyme yra ir tiesos. Savo viduje jis buvo kitoks. Po tais vyriškais mostais, gaivalingais žodžiais, slypėjo nuoširdaus, jautraus žmogaus kunigo širdis, tai besidžiaugianti, tai verkianti iki ašarų. Tos didžios širdies devizas buvo būti ir likti ištikimam Dievui, Bažnyčiai, Tėvynei ir kiekvienam žmogui, kam yra reikalingas Dievo ambasadorius.

Kaip jautriai kun. Alfonsas išgyvendavo mūsų laikų prieštaravimus! Kaip jam rūpėjo išsaugoti tiesą, ginti tikėjimą, Bažnyčią, žmogaus teises ir kaip jis jaudindavosi, kad ši gynyba neatsidurtų avantiūristų rankose.

Ne be reikalo gyvas būdamas kun. Lapė rūpinosi, kad tiesos ir žmogaus gynyba neatsidurtų avantiūristų rankose. Tokių avantiūristų ir jis pats buvo apšmeižtas. Štai ką apie kun. Lapę 1980 metais rašė *Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos* (nr. 44) nežinomas autorius:

Labai skandalinga pastaracinė padėtis Vilniuje, Kaune. Pavyzdžiui, Kaune pagrindinį žodį bažnytiniais klausimais taria trijulė—kan. Čėsna (pasirašęs valdžios raštą prieš pop. Pijų XII), kun. Alfonsas Lapė ir kun. Rapolas Liukas (KGB kolaborantai ir alkoholikai).

Gerai, kad kun. Dabušis geru žodžiu prisiminė mirusį draugą. Dar geriau būtų buvę, jei nuo šmeižtų kun. Lapė būtų apgintas dar gyvas būdamas. O tai padaryti turėjo draugai išeivijoje, nes Lietuvoje katalikai, neturėdami savo spaudos, negali gintis nei nuo valdiškų ateistų, nei nuo savųjų avantiūristų.

„TĖVYNĖS SARGAS" IR SPAUDOS LAISVĖ

Pasirodė naujas *Tėvynės sargo* numeris (nr. 1, 1985 m.), skirtas paminėti prez. A. Stulginskio 100 metų gimimo sukaktuves. Beveik visi jo straipsniai parašyti A. Stulginskio veiklai nušviesti. Įdomu, jog krikščionių demokratų leidinyje šį kartą apie A. Stulginskį nerandame nė vieno originalaus straipsnio—visi jie parašyti jau mirusių asmenų, kurie kada nors kalbėjo ar rašė apie A. Stulginskį, ir jau anksčiau spausdinti. Tai rodo, kad žurnalas, kaip ir pati krikščionių demokratų partija, eina nuosmūkio keliu ir neturi nei bendradarbių, nei daug rėmėjų. Keli užsilikę partijos nariai yra viena iš konservatyviškiausių grupių išeivijoje, daug narių pasidarė aktyvūs reorgai ir su išeivijos gyvenimu bei iškylančiomis problemomis nebeturi tiesioginio ryšio, nes gyvena praeitimi.

Tačiau šiame žurnalo numeryje yra įdomus paties redaktoriaus A.J. Kasulaičio straipsnis, kuriame jis aprašo savo bėdas ir vargus su kitais laikraščiais, kai šie atsisakė įdėti pastabas dėl VLIKo ir dėl katalikų kongreso manifesto.

Jis taip rašo:

DVIEJŲ STRAIPSNIŲ PARAŠTĖJE

Gal šios pastabos būtų geriau pavadintos „kaip 'Draugas' ir 'Tėviškės Žiburiai' tarnauja spaudos objektyvumui ir kaip traktuoja savo bendradarbius". Reikalas, deja, ne naujas. Jis toks. 1984 m. rudenį šv. Kazimiero kongreso proga buvo paskelbtas manifestas ir jo tekstas išsiuntinėtas visai lietuviškai spaudai. Kadangi, mano galva, tas manifestas yra didžiai nevykęs, parašiau jo trumpą komentarą ir pasiunčiau „Tėviškės Žiburiams". (Kongresas, mat, buvo Toronte, o iš kitos pusės TŽ laikau geriausiu šiandien lietuvišku laikraščiu). Deja, jis iki šiol dar TŽ puslapiuose nepasirodė. Tik savaitei po straipsnio pasiuntimo prabėgus sužinojau, kad manifesto autorius yra ne kas kitas tik TŽ redaktorius. Gal todėl suprantama, kodėl tie mano komentarai nepasirodė. Tačiau bendrasis mandagumas reikalautų, kad TŽ nors laiškučiu: praneštų, kad straipsnio nespausdins. Juk čia net redaktoriškas kolegiškumas yra susijęs.

1984 m. spalio mėn. „Drauge" tilpo vedamasis, kuriame šalia komplimentų VLIKui, buvo jam pažerta ir eilė kritikinių minčių. Į jas atsiliepdamas pasiunčiau „Draugui" trumpą straipsnį. Deja, ir jis nerado vietos „Drauge". Už poros savaičių jį gavau atgal su tokiu laiškučiu: „Gerbiamasis, šiandien gavome Jūsų raštą—straipsnį VLIKo reikalu. Kadangi seimas yra šeštadienį, mes negalime dviejų straipsnių sudėti, o turime jau paruoštą. Taigi Jūsų straipsnį grąžiname. Redakcija".

Pirma, laiškutis rašytas mašinėle be lietuviško šrifto. Sudarkytas tekstas net ranka nepataisytas, tik rodo „pagarbą" lietuvių kalbai. Antra, jau paprastas mandagumas reikalautų, kad kas nors laiškutį pasirašytų, vieton leptelėję „redakcija". 30 metų bendraujant su amerikiečiais profesinėje ir asmeninėje plotmėje dar nė karto nebuvau taip traktuojamas.

Mus labai nustebino toks *Tėviškės žiburių* redaktoriaus pasielgimas. Juk jis anksčiau savo laikraštyje leisdavo pasisakyti visiems, nagrinėdavo įvairias problemas ir spausdindavo priešingas nuomones. Tačiau kai tik kritika palietė patį redaktorių (A.J. Kasulaitis tvirtina, jog kontroversinio Kazimierinio manifesto autorius buvo TŽ redaktorius), tai tada redaktorius kritiką numetė į krepšį.

Tokia laikysena yra būdinga daugumos laikraščių redaktoriams. Tai nesuvokimas laisvos spaudos uždavinių ir uždedamos jiems atsakomybės. Daugelis laikraščių yra sau įsikalbėję neklaidingumo ligą—jie spausdina tik tokius straipsnius, kurie artimi jo grupei. Taip kartais praleidžiami net šmeižtai, neteisingi faktai, abejotinos vertės politinės fantazijos, o jeigu kas nors bando tai pataisyti, pareikšti priešingą nuomonę, atremti šmeižtus—susiduria su tokio laikraščio cenzūra, redaktoriaus žirklėmis ar ignorancija.

Toji keista pažiūra į spaudą mūsų tarpe gan paplitusi. Garsiai šūkaujame apie demokratiją, laisvą spaudą, keikiame cenzūras, o praktiškame gyvenime elgiamės visai priešingai.

PRELATO POLEMIKA SU „DIRVOS" HUMORISTAIS

Ir *Draugas*, ir *Dirva* turi humoro skyrius. *Drauge* toks skyrius vadinasi „Spygliai ir dygliai", o *Dirvoje*—„Pro mėlynus akinius". Tuose skyriuose pasišaipoma iš mūsų gyvenimo, politinės ir visuomeninės veiklos, ar šiaip dėl kai kurių veikėjų pareiškimų ar veiksmų. Ar tiems humoristams visada pasiseka pataikyti į taikinį—tai jau kitas klausimas. Tačiau jų pastangos yra labai naudingos ir reikalingos mūsų monotoniškame rezoliucijų rašymo, simpoziumų ruošimo, nepabaigiamų kalbėjimų, minėjimų ir ginčų gyvenime.

Ir štai visai neseniai humoristai buvo užklupti pirmo įvykio mūsų spaudos gyvenime, kai paliestasis visai rimtai pradėjo polemizuoti su humoristais dėl jų . . . vulgarių išsireiškimų.

Visa kontroversija prasidėjo dėl šv. Grigaliaus ordino K. Bobeliui, kurį iš Romos atvežė prel. L. Tulaba ir per iškilmes jį įteikdamas pasakė, kad „turime būti dėkingi Dievui, kad jis mums davė Bobelį" . . .

Tas jo pamokslas sukėlė nusistebėjimą. Nejau-

akiračiai

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

gi iš tikrųjų toks kontroversinis ir arogantiškas politinis asmuo yra anot prel. Tulabos, siųstas paties Dievo! Ir mes visi turime būti dėkingi . . . Humoristams, be abejo, tai buvo . . . Dievo dovana. Atsirado daug dėkingos medžiagos, ir jie *Dirvoje* pasišaipė.

Prel. Tulaba visai rimtai sugalvojo polemizuoti su *Dirvos* humoristais, pasiųsdamas *Dirvai* laišką, kuriame jis taip rašo:

Gerb. Redaktoriau,

Jūsų redaguojamame laikraštyje vasario 28 d. laidoje atspausdinta atviras laiškas su titulu: „Ar ne perdaug pasakyta?" Prie jo pridėta prieraštė: „Laiškas iš Floridos tiems, kuriuos tai liečia". Tikrumoje tai liečia tik mane. Esu pratęs atsakyti į kiekvieną laišką. Gaila, kad autorius nesiteikė pasirašyti pavarde, o padėjo tik inicialu. Žinodamas pavardę, būčiau atsakęs asmeniškai. Mat, pastabos plačiai visuomenei vargu ar yra įdomios. Esu tad priverstas prašyti Jus atspausdinti mano atsakymą.

Visų pirma apgailestauju autoriaus kai kuriuos išsireiškimus. Esame kultūringi žmonės, todėl reikėtų vengti vulgarių išsireiškimų. Manau, kad naudojami išsireiškimai nesiderina su Jūsų laikraščio stiliumi. (. . .)

Dr. K. Bobelis laikosi ateitininkiškos ideologijos, kurioje jis yra subrendęs. Tai Floridos korespondentui nepatinka. Jis net nesuvokia, kas yra tikrumoje ateitininkai. Jis mato krupavičinius ir kažkokius kitokius ateitininkus. Tikrumoje ateitininkai yra virš politinių partijų. Jie yra vieningi, nors politikoje turi skirtingų principų. Pati ateitininkų ideologija, kadangi yra krikščioniška, tuo pačiu įpareigoja pakęsti kitaip manančius. Argi Dr. K. Bobelis nesugyvena su VLIKe esančių skirtingų partijų atstovais? (. . .)

Stebina, kad, užuot džiaugtis, kai ką erzina, kad popiežius pagerbė Dr. K. Bobelį, ir jį pagerbė ne vien kaip asmenį ir Bažnyčios sūnų, bet ir kaip VLIK pirmininką. Juk tuo Kristaus Vietininkas parodė savo prielankumą mūsų tautai ir padrąsino mus visus kovoti dėl Lietuvos išlaisvinimo.

(*Dirva*, nr. 18, 1985.V.2)

Nors prelatas sakosi mėgstąs rašyti laiškus, šį kartą būtų geriau padaręs tų laiškų nerašydamas. Jei pasijuto truputį padyglintas, ką padarysi—reikia mokėti humorą priimti ir pasijuokti. Net ir „Dievo dovanų" dalintojams . . .

POETAS BLEKAITIS APIE POETĄ NYKĄ - NILIŪNĄ

Kadaise, dabar jau gerokai seniai, kai šios išeivijos kartos poetai buvo pasiekę pusę savo dabartinio amžiaus, jie—Nyka, Nagys, Bradūnas, pasitelkę vyresnį Kėkštą ir mirusį draugą Mačernį—buvo susibūrę po vienu Žemės almanacho *stogu. Jų ten drauge buvimą pagrindė jų bendražygis, filosofas Juozas Girnius, suteikęs ir apjungiantį šūkį: prasmės žemėje ieškojimo. O trumpai jie tapo žinomi „žemininkų" vardu, kuris, man rodos, su laiku vis labiau blėsta ir laisviau juos besieja, nes kiekvieno jų poezija nuėjo griežtai savitu, individualiu keliu. Apie juos nebūtų galima pasakyti vienu apibendrinančiu srovės pavadinimu, kaip kad buvo sakoma—simbolistai, futuristai, ekspresionistai. Jiems jokia bendra uniforminė kepurė nebetinka, nors visa „žemininkų" grupė buvo tapusi* Literatūros lankų *leidėjais bei redaktoriais ir per juos kovojo už aukštesnius literatūros standartus ir prieš įsivyravusį nuosmūkį. Kovingi žodžiai senokai nutilo.* Lankų *popierius trupa pirštuose. Kova nebuvo laimėta. Bet kiekvienas autentiškas poetas pasitraukė savo poezijon, kaip pilin, ir pačia kūryba gina savo idealus, kurie, tiesa, jau nebeatrodo bendri. Nykai gal labiausiai iš jų tinka vaizdas savo pily užsidariusio poetinių valdų kunigaikščio. Jis ir pats sako:*

Sienos statymas,
Nepertraukiamas ir nuolatinis,
Savo nuolat mažėjančiai
Teritorijai ginti.

Neilgai trukus
Aš būsiu
Karalius be valstybės,
Valstybė be teritorijos,
Vienintelis pasaulyje valdovas,
Gyvenąs ir puotaująs
Sienoje

„Sienos statymas",
Metmenys *nr. 42*

Ar ši pusiau pesimistiška, pusiau ironiška, bet išdidi laikysena nėra iššūkis mums, poezijos skaitytojams,—pulti ir užimti šią poezijos tvirtovę, pasigrobti jos nuostabias brangenybes? Šioj nekruvinoj kovoj užimti reiškia suprasti ir pamilti ir tada puotauti drauge su vienišu valdovu, praturtinant save jo poezijos lobiais tuo magišku būdu, kuriuo ir pats jų kūrėjas bei savininkas nieko nepraranda, išskyrus gal tik dalį savo vienišumo.

(*Draugas*, nr. 88, 1985.V.4)

RELIGIJA IR ABORTAI

Daug ką nustebino katalikų *Drauge* (nr. 86, 1985.V.2) išspausdintas R.K. Vidžiūnienės straipsnis „Konstitucija ir abortai". Štai keletas ištraukų:

Šiandien, reikia tikėtis, esam jau toli nuo tų laikų, kai buvo skelbiamas šūkis „kieno valdžia, to ir religija", kaip ir kruvinų religinių, kadaise vadinamų šventais, karų, bent šiame krašte ir vakarietiško laisvojo pasaulio pusėje. Dabartiniai karai vyksta teismo salėse jau ne tarp atskirų religijų, bet tarp religinių grupių ir valdžios. Tačiau kas kadaise buvo savaime suprantama religiškai daugiau ar mažiau vientisuose kraštuose, kaip Ispanija, Italija, Švedija, Lenkija ar Lietuva, nebėra taip aišku šiais laikais, o ypač tokioje margaspalvėje šalyje, kokios yra Jungtinės Amerikos valstybės. Todėl kiekvienas teismo nutarimas religijų atžvilgiu neišvengiamai turės sukelti kitaip manančių pyktį.

Dabartinės mūsų valdžios religiškai nuspalvinti posakiai greičiausiai yra daugiau siekią politinių, o ne ideologinių pergalių. Kai piniginė parama privačioms mokykloms gali būti teigiamai ginčijama ta prasme, kad krašte pilna ir ne religiniais pagrindais įsteigtų privačių mokyklų, to paties negalima būtų pasakyti apie teismų sprendimus abortų atveju. Laikantis krašto konstitucijos, teismai neturėtų leisti potvarkių tuo klausimu, sukeldami tik neapykantą ir šventus karus savo piliečių tarpe.

Tai blaivus požiūris į kontroversinį klausimą, kuris JAV-se ypač buvo paaštrėjęs praėjusių rinkimų metu.

Nei valdžia, nei teismai jokioje pluralistinėje visuomenėje šio klausimo negalės išspręsti. Net religijos tuo klausimu neturi vienos nuomonės, nes jis peržengia religinius įsitikinimus ir darosi grynai socialinė ir ekonominė pasaulinio masto problema.

VEIKSNIAI TYLI . . .

Tie išeivijos politiniai veiksniai, kurie daugelį metų mums įkyriai įrodinėjo, kad tik jiems vieniems priklauso politinės veiklos teisė išeivijoje, staiga visą tai „pamiršo", kai iškilo reikalas politiškai reaguoti dėl Amerikos OSI ir sovietų KGB bendradarbiavimo. Labai taiklus tuo reikalu *Tėviškės žiburių* vedamasis:

Šiuo metu plačiu mastu iškilo karo nusikaltėlių jieškojimo klausimas Š. Amerikoje. Deja, mūsų veiksniai nerodė ir nerodo tam klausimui pakankamo dėmesio. Jie, atrodo, pasijuto užklupti, nors tas reikalas buvo pradėtas judinti prieš keletą metų. Ir spaudoje, ir kitais keliais buvo į tai atkreiptas veiksnių dėmesys, bet nesulaukta jokių rezultatų. Lietuviams kaltinantieji visą laiką telkė medžiagą, ruošė leidinius, o mūsų veiksniai tylėjo pasirinkę stručio politiką.

Tokia veiksnių laikysena rodo jų budrumo stoką. Kai prasidėjo antpuoliai JAV-se ir Kanadoje, jieškantys paskirų asmenų, lietuvių vardas gana dažnai buvo girdimas nusikaltėlių pusėje. Atsakingi Š. Amerikos pareigūnai, neturėdami tinkamos informacijos tuo klausimu, pradėjo žiūrėti į lietuvius ateivius įtaringomis akimis. Reikėjo skubiai veikti, bet ta veikla prasidėjo ne iš veiksnių, o iš privačių pavienių asmenų. Jie pradėjo organizuoti gynybą, kad galėtų padėti nekaltai užpultiesiems, juoba, kad puolėjų eilėse pasirodė ir KGB šešėlis. Veiksnių talka iki šiol buvo tik minimali. Pastaruoju metu su naujais Lietuvos pogrindžio. „Aušros" numeriais atėjo ir SOS šauksmas iš Gudijos lietuvių, kurie ten jau daug metų yra naikinami. Tai jau ne pirmas toks jų šauksmas. Visų pirma juo turėtų susidomėti mūsų išeivijos veiksniai ir daryti tai, kas įmanoma tarptautinėje plotmėje. Aišku, jie kariuomenės neturi ir jos Gudijon pasiųsti negali, tačiau jiems yra prieinami visi tarptautiniai forumai, kuriuose galima tą klausimą kelti. Apie tai turėtų būti informuotos ir laisvojo pasaulio gudų-baltarusių organizacijos, Vakarų pasaulio komunistų centrai, jau nekalbant apie kitus forumus. Tai klausimai, kuriuos turėtų svarstyti mūsų veiksnių konferencijos ir baigti prestižinius savitarpio ginčus.

(*Tėviškės žiburiai*, nr. 17, 1985.IV.23)

Ką padarysi, kad lengviau ginčytis, negu dirbti naudingą darbą.

MOTIEJUKAS IŠ „NAUJIENŲ" MOLIO

Šių metų gegužės 2 dieną *Draugas* pirmame puslapyje, pačiame viršuje išspausdino štai kokią žinutę:

— Vilniaus „Tiesa" balandžio 20 d. laidoje, 3 psl., skelbia: „Valstybinis Akademinis Operos ir Baleto teatras. IV.20. 19.30 val.—„Traviata". Dirigentas—A. Vasaitis (JAV). Dalyvauja A. Grigas (JAV) ir TSRS liaudies artistas V. Noreika". Valstybiniam Akademiniam Dramos teatre tą pačią dieną paskelbtas vaidinimas—„Molio Motiejukas".

Vilniaus *Tiesa* paprastai skelbia visų miesto teatrų programas. Kodėl *Draugas* nei iš šio, nei iš to paminėjo tik tą vieną „Molio Motiejuką"? Iš tikrųjų tą dieną Dramos teatre jokio „Motiejuko" niekas nevaidino. *Draugo* pirmojo puslapio redaktoriui šio kad ir nereikšmingo, bet vis dėlto nesąžiningo falsifikavimo prireikė tik tam, kad išeivius, gastroliuojančius Vilniuje, galėtų „pakrikštyti" Molio Motiejais.

Draugo pirmojo puslapio redaktorius turbūt galvoja, kad jis čia padarė kažką labai gudraus. Iš tikrųjų tai tokie vaikiški žaidimėliai geriau tiktų ne *Draugui*, o *Naujienoms*. *Draugo* pirmojo puslapio redaktorius anksčiau redaktoriavo *Naujienose*, ir, atrodo, tenai šio to pramoko . . .

Vyt. Gedrimas

Pernai išleistų dramos knygų autoriai turi visą eilę panašumų: jie aktyviai reiškiasi visuose literatūros žanruose, yra parašę daug knygų, mėgsta rašyti konkursams, juos pakaitomis ne kartą ir laimėdami. Ne vieną savo parašytą knygą jie (tegul ir fiktyvios leidyklos priedanga) patys ir išleidžia . . . Bet čia kaip tik ir prasideda skirtumai, kurie, tiksliau gramatiškai išsireiškus, būtų buvę aiškūs jau nuo pat pirmo sakinio, supratus, jog kalbama apie vyrą ir moterį, apie asmenis, lietuvių kalboje nei vienaskaitoje, nei daugiskaitoje vienu ir tuo pačiu žodžiu sunkiai apibūdinamus . . .

Grįžkim prie leidybos. Kada Anatolijus Kairys pats išleido didžiąją dalį savo kūrybos, net skelbimais laikraščiuose ieškodamas savo knygoms leidėjų ir pirkėjų, įvairiomis progomis besiskųsdamas skaitytojų abejingumu, Birutė Pūkelevičiūtė iki šiol pati leido tik vaikams skirtas savo knygeles ir spaudoje, kiek prisimenu, aiškino, jog tai anaiptol nenuostolinga leidyba. Tasai aspektas savotiškai pabrėžtas ir pernykščių dramų išleidime. Anatolijaus Kairio *Šventasis princas* net ir šv. Kazimiero 500 m. mirties sukaktuvių komiteto toms sukaktuvėms skirtais metais išleistas tik su keleto rėmėjų pagalba, autoriui padengus „likusią sumą—apie $800“, ir jo 500 egzempliorių tiražas kažin ar iš viso kada nors bus išsemtas. Birutė Pūkelevičiūtė savo knygą *Žydra ir geltona* padalino tik artimiesiems bičiuliams, jos išleidimo veik niekur neskelbdama ir komercinio platinimo iš viso atsisakydama . . . Tiesa, abu jos knygoje išspausdinti veikalai yra pastatyti šiandien pačių aktyviausių mūsų išeivijos teatro vienetų ir pasiekę daug platesnes auditorijas negu bet kokia išeivijoje išleista grožinės literatūros knyga.

* * *

Visa nelaimė, kad turbūt dėl (. . .) šykščios

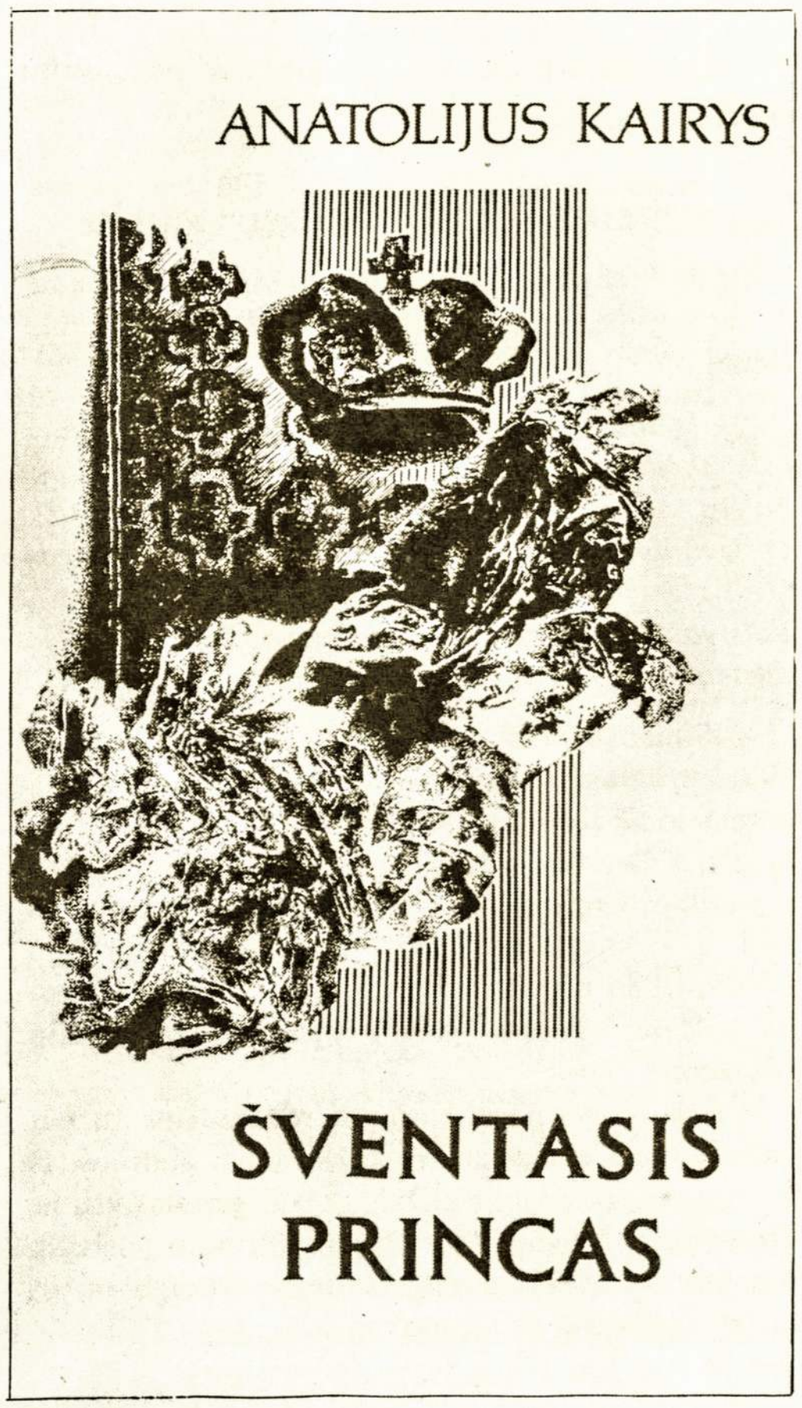

IŠEIVIJOS LITERATŪRA — 1984

TRYS DRAMOS VEIKALAI DVIEJOSE KNYGOSE

kazimierinės istorinės ir hagiografinės tradicijos bei autorinio susilaikymo nuo jos meninio išplėtimo, Šventasis princas *turi rungtis su medžiagos stoka ir tai gerokai kliudo jam įgyti savitą meninę struktūrą ir tuo pačiu meninį svorį.*

[A.L.(iulevičienė), *Draugas*, 1985.III.23]

Vien knygos anonsą perskaičius galima susidaryti klaidingą įspūdį, kad Anatolijaus Kairio *Šventasis princas*—penkių veiksmų religinė drama su prologu ir epilogu—yra stambus ir turiningas veikalas, nors iš tikrųjų jame apie herojų ir sukaktuvininką tepasakoma kur kas mažiau, negu keliuose istorijos vadovėlio ar enciklopedijos puslapiuose, o ko nors įdomesnio, šviežesnio ar reikšmingesnio iš viso nepasakoma, po mirties, sakytum, gyvųjų prisiminimuose, jo gyvenimą atskleidžiant keliais per gerai žinomais epizodais.

Vilniaus katedros aikštėje kovo 5-os dienos rytą vykstančiame prologe iš dviejų Lietuvos didikų pokalbio ir varpų gaudimo suvokiama, jog miestą per kelias valandas iš Gardino pasiekė žinia apie karalaičio Kazimiero mirtį . . . Pirmajame veiksme Krokuvon atvykęs pasiuntinys trylikmetį Kazimierą kviečia užimti Vengrijos sostą ir karalienė motina numato jam imperatoriaus ateitį . . . Antrajame veiksme, jau Medininkuose, Ponų tarybai karaliaus prašant skirti Lietuvai nepriklausomą valdovą, juo numatytasis, jau dvidešimtį peržengęs karalaitis Kazimieras, jaunų panelių kviečiamas šokti, išskuba į pamaldas . . . Už pusantrų metų ten pat vykstančiame trečiajame veiksme Kazimieras, iš Lietuvos ponų sužinojęs apie sąmokslą prieš karalių, tai praneša tėvui, vėl atsispirdamas jį šokti kviečiančioms bajoraitėms ir motinai išpažindamas, kad žemiški sostai jo nevilioja . . . Dar už trejeto metų vykstantis ketvirtasis veiksmas jau sulipdytas aplink epizodą prie užrakintų Vilniaus katedros durų ir dar kartą užbaigiamas karalaitį iš tolo nesėkmingai gundančių bajoraičių reveransais . . . Penktajame veiksme vis stipriau ligos kankinamą Kazimierą motina dar svajoja išgydyti vedybomis, tačiau jisai, jau anksčiau įsipareigojęs skaistybei, savo dialogus ir monologus vis dažniau ir tirščiau išmargina himno Marijai variacijomis, epiloge (iš tikrųjų prologo tęsinyje) tuo himnu užbaigiant dramą, aklajam elgetai stebūklingai praregint, akis palietus iš jo gautu rūbu.

Šimto puslapių eiliuoto ir tarpreplikinėmis properšomis išretinto teksto didelę dalį užima dažnai kartojami keliaaukščiai titulai, iškaišyti mandagumo ir panegirikos epitetais, žodiniai šeimos medžių braižiniai, kurie mažiau istorijoje besiorientuojančiam nedaug ką pasako. Iš tikrųjų tie negausūs kalbantieji dramos veikėjai baltomis eilėmis perduodamuose dialoguose daugumoje ir tėra atpažįstami vien iš savo titulų. O tie jų dialogai veik išimtinai skiriami vienam tikslui—Kazimiero šventumui išryškinti:

ŠIDLOVECKIS
Jis miega ant grindų, ant akmeninių,
Ne lovoje ir ne žąsų pūkuos.

Jis liepė man paruošti valgymą
Tiktai iš duonos ir vandens.

Jis dėvi marškinius ašutinius,
Drabužį siuvasi iš pakulų,
Iš kuo storiausios ir kiečiausios drobės,
O batų vietoje — vienuoliški
Sandalai, žvyro pripilti skaudaus.

KARALIENĖ, sau
Jis kankinys, jis tikras kankinys . . .
ŠIDLOVECKIS
Badauja, pasnikauja, atgailauja,
Prie viso to, jis kartą į savaitę
Skaudžiomis rykštėmis save nučaižo.
KARALIUS
Pats nuplaka save?
ŠIDLOVECKIS
Didesnei Dievo garbei.

(92 p.)

Dramai besibaigiant, karalaitis Kazimieras skaitytojo atmintyje ir lieka vieninteliu savąja individualybe išsiskiriančiu veikėju, tačiau bruožai, kuriais jis daugiausia įsimena, buvo jam žinomi dar nė knygos neatvertus. Nežiūrint savo dorumo, teisingumo, pamaldumo ir geraširdiškumo, Kazimieras, yra taipgi pats lėkščiausias, vienapusiškiausias ir labiausiai nuspėjamas charakteris, kuriam autorius nesugebėjo surasti nė vieno kiek gilesnio, patrauklesnio ar skaitytoją kuo nors užintriguojančio bruožo. Iš ilgokų ir tuščiai paviršutiniškų Kazimiero monologų skaitytojas nesužino nieko apie būsimo šventojo charakterio formavimąsi ar jo vidaus kovas su pagundomis, kurių turėjo gausiai rastis tuometinėje karaliaus dvaro aplinkoje ir kurias autorius, turbūt, bando parodyti net trijuose veiksmuose vis tais pačiais nekaltais Jadzytės ir Barborytės paveiksliukais prieš pat uždangai nusileidžiant.

Tiek šventasis Kazimieras, tiek jį supusi aplinka ar nuotaikos kur kas ryškiau ir originaliau iškyla knygą iliustravusios Ados Sutkuvienės paveiksluose, aiškiai rodančiuose, kad iliustratorė turėjo **savo** viziją, kai autorius keleto vadovėliuose ar enciklopedijose matytų paveikslų turinį bandė nupasakoti veikėjų charakterius bereikalingai suniveliuojančiais banalokais posmais. Poezija niekada nebuvo Anatolijaus Kairio stiprybė . . .

* * *

Šioje dramoje nagrinėjama medžiaginio turto palikimo klausimas, kartu iškeliant ir dvasinio turto palikimo idėją.
(Dalia Mackialienė, *Tėviškės žiburiai*, 1984.XI.13)

Kaip ir A. Kairio *Šventasis princas* Birutės Pūkelevičiūtės trijų veiksmų lyrinė drama *Beržai ir žmonės*, mažiau originaliu *Palikimo* pavadinimu yra laimėjusi Los Angeles dramos sambūrio konkursą ir tikriausiai buvo tam konkursui rašyta. Ne vien tas progiškumas, nuolat pabrėžiamas moralizavimas, pataikavimas tikrajam ar įsivaizduotam publikos skoniui, bet ir iš karto kiaurai permatomas ar įspėjamas, pagal įprastinius trafaretus sukirptas siužetas, tiesioginio veiksmo stoka ir aiškios pastangos šią netvirtai konstrukciniai suramstytą ir tuščiavidurėmis deklamacijomis atskiestą melodramą skaitytojui-žiūrovui įpiršti daugiaprasmišku veikalu suartina *Beržus ir žmones* su *Šventuoju princu*.

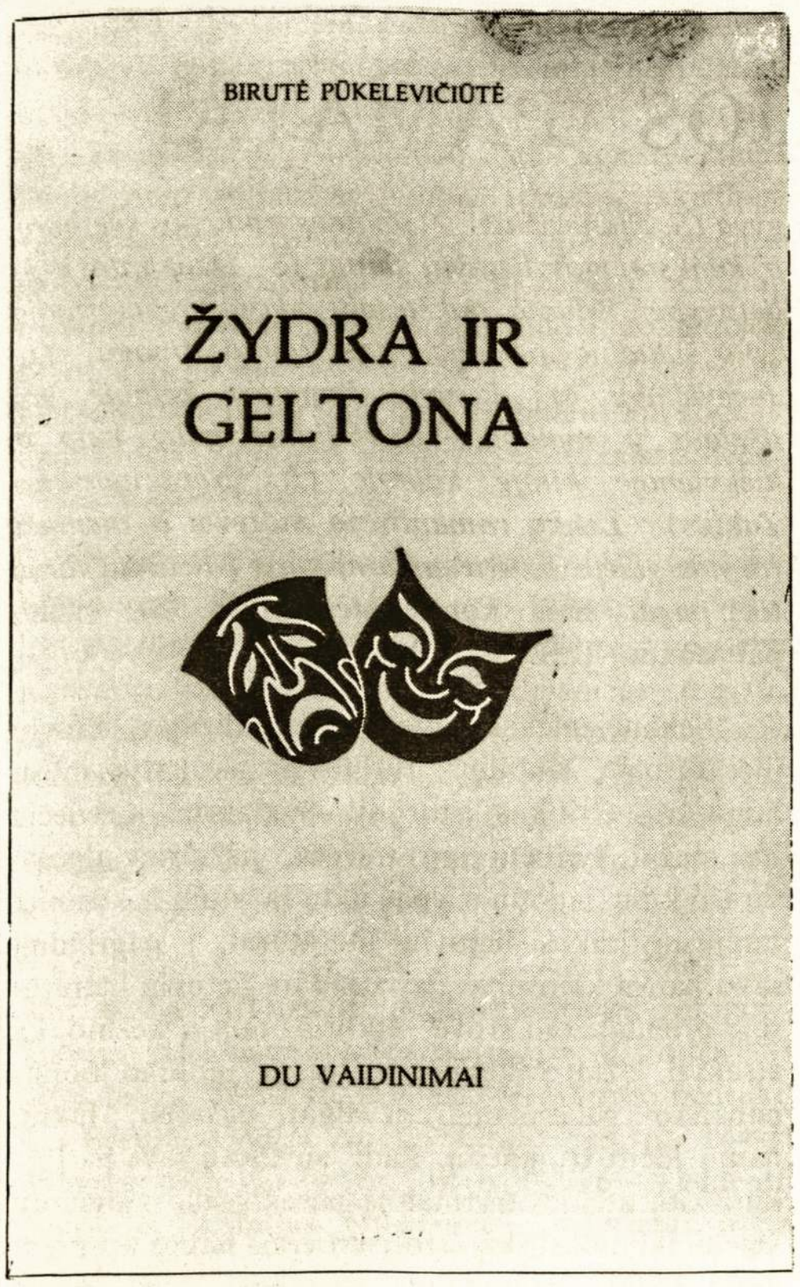

Dramos veiksmas vyksta šiomis dienomis, per Sekmines (tai svarbu, nes, pagrindinio veikėjo žodžiais, „beržas Sekminėms yra maždaug tas pat, kaip Kalėdoms eglutė"—11 p.—gi beržo simbolinę reikšmę veikalui išduoda jo pavadinimas) naujojo ateivio Martyno Vaičio ūkyje, šiauriniame Wisconsine, kur, širdies smūgio ką tik ištiktam šeimininkui esant mirties pavojuje, jį slaugo palikimo rūpesčiais persiėmę visi artimiausieji šeimos nariai. Mat Beržoras, Martyno čia sukurtas Lietuvos kampelis („sodyba, žemė, miško plotai, International Harvester akcijos"—24 p.) žento Bruno apskaičiavimu yra vertas virš aštuonių šimtų tūkstančių dolerių. Dėl tų materialinių išskaičiavimų šis darbo vengiantis senbernis mergišius ir vedė iš prigimties luošą, bet gydytojos profesiją įsigijusią Vaičio dukterį Ireną ir tapo jos išlaikomas. Palikimo nusipelniusi jaučiasi ir tikroji ūkio šeimininkė gyvanašlė Rožė, Martyno žmonai dar Vokietijoje mirus, tas pareigas perėmusi ir išauginusi ne tik Ireną, bet ir savo motinos iš viso nepažinusį jauniausiąjį sūnų Eugenijų, dabar, po trejeto nesimatymo metų, tėvo marinti parsiradusį iš Louisianos medvilnės plantacijų. Čia jis susitinka ir savo mylėtą Vaivą, Irenos atsikviestą profesinės tėvo slaugės pareigoms, bet užmezgusią neaiškius ryšius su jos vyru Bruno. Tėvo nepripažįstamų poetinio pašaukimo pretenzijų besivaikantis Eugenijus savo šeimos narių tarpusavio intrigas gana tiksliai apibūdina:

EUGENIJUS (įsiaudrinęs): *Jūs visi vienodi! Susikabinot vienas su kitu, kaip vapsvos į kamuolį, ir tąsotės į šalis. Vaiva neatsiplėšia nuo Bruno, tėvas visą gyvenimą siurbia Rožę, Bruno apsivijęs aplink Irką, Rožė tampo tėvą, Bruno tąso Vaivą, Irka nepaleidžia Bruno. Man koktu į jus visus žiūrėti!*
(Iš dešinės, nugirdusi riksmą įeina IRENA ir nusigandusi sustoja.)

EUGENIJUS (šaukia toliau): *Grįžk, sūnau; grįžk, brolau, į Beržorą! O ką čia sugrįžęs radau? Surizgėlius, kurie nuo ryto iki vakaro muilina vieni kitiems akis. Še, Geny, putų kibiras ir tau: muilink ir tu!* (Pasibjaurėjęs nusipurto.) *O, ne! Aš neesu „jūsiškis". Ne tas plaukas, ne tas kailis.* (58 p.)

Iš tikrųjų, per visą dramą veikėjai, atrodo, piešia vieni kitų paveikslus galimai juodesnėmis spalvomis, tuo pačiu visada teisindami save ir visokiais būdais bandydami skaitytojui ar žiūrovui įsiteikti. Pastarąja „dorybe" ypač išsiskiria Eugenijus, arogantiškas dvidešimt keturių metų jaunuolis, pagyrūnas ir savimeilis, patsai sau užsidėjęs teisuolio aureolę, kurio pusę autorė aiškiai ir nedviprasmiškai palaiko, leisdama jam ir geriau, ir daugiau deklamuoti, sakytum, pateisinant savo poetinį pašaukimą. Nuo tos deklamavimo ydos dramoje nėra laisvas nė vienas veikėjas, pagaliau nė pati autorė, poetiškai nuspalvinusi daugelį ypatingai gausių režisūrinių nurodymų:

(Tolimesnei scenai iš lėto ima gęsti šviesos, kol pačioj pabaigoj lieka spindėti tik žydra naktis už atdarų langų. Viskas ima panašėti į sapną. EUGENIJAUS balsas vis labiau tilsta, tačiau emocinis intensyvumas auga su kiekvienu sakiniu. EUGENIJUS savo nuotaikų nederina prie teksto. Priešingai, ten kur, rodos, turėtų būti dramatinės spalvos, nelauktai suskamba lyriškos, pastelinės. Pradėjęs kalbėti jis viena ranka apkabina VAIVĄ per juosmenį ir ją atlošia; kita ranka ima žaisti jos plaukais: kartais juos suspaudžia į kietą pluoštą, kartais paleidžia ir ištiesia toli, prieš šviesą, lyg siūlų gijas. VAIVA, nors šioje scenoje turi tik vieną sakinį, yra labai aktyvi—ji tarsi atskamba, rezonuoja EUGENIJAUS žodžiams, kol abu jaunuoliai, per scenos tėkmę lėtai judėdami, apsuka avanscenoje puslankį. Rodos, jie patys—apsvaigę ima plaukti skriejančiu gyvenimo laivu) (83 p.)

Visa toji poezija, neabejotinai siekianti suponuoti veikalo gelmę, dvasinių turtų ar dvasinio palikimo primatą prieš materialistinį, iš tikrųjų vien bereikalingai lėtina ir taip jau dinamika nepasižyminčio veiksmo slinktį, o režisieriui vargu ar kuo pasitarnauja. Iš kitos pusės, žinoma, šalia neabejotinai gero sceninio pažinimo ir supratimo, ji parodo autorės užsidegimą ir neišsenkamą energiją, kuri ir yra pagrindinis (nors ir vien išorinis) šios dramos variklis.

* * *

Lyrical melodramas may be as abundant in Lithuania as mushrooms, but stylish comical fantasies remain rare birds.
(Algirdas Landsbergis, *World Literature Today*, Winter, 1985)

Antroji Salomėja painiavose, trijų veiksmų ir prologo išdaiga, pačios autorės išsipasakojimu viename pasikalbėjime, rašyta specialiai festivaliniam Hamiltono teatro „Aukuro" pasirodymui, pagrindinę rolę taikant šios grupės vadovei Elenai Dauguvietytei-Kudabienei, autorės draugei ir sceninių studijų kolegei. Tasai visai atviras progiškumas veikalui išėjo į naudą, autorei suteikdamas galimybę laisviau „operuoti" gerai pažįstamuose plotuose.

Pats *Antrosios Salomėjos* siužetas, sukirptas pagal neseniai ėjusio filmo *Heaven can wait* modelį (nukopijuotą iš anksčiau susukto filmo *Here Comes Mister Jordas* dabar irgi retkarčiais rodomą televizijos ekranuose), tačiau B. Pūkelevičiūtės perkeltas visai skirtingon aplinkon ir kitokio tipo veikėjų perduodamas kitais žodžiais ir kitokiose situacijose, jis skamba visai kitoniškai ir šviežiai.

Veiksmas ir čia vyksta mūsų laikais, šiame kontinente, mums gerai pažįstamuose lietuviškos šeimos rateliuose. Jaunai mokslininkei Vidai Masionytei iš Kanados vykstant į suvažiavimą Čikagoje, nukrenta lėktuvas ir ji atsiduria . . . dangaus laukiamajame. Išsiprašiusi dar kartą žemėn, ji iš trijų gana nepatrauklių galimybių pasirenka sugrįžti Kanadon ką tik mirusios senutės ministerienės Salomėjos Baltūsienės kūne. Taip naujai užgimusi (antroji) Salomėja ir atsiranda savo globėjos, jaunesniosios sesers Zuzanos Strazdienės šeimoje.

Ir šio veikalo tiesioginė ašis yra palikimas. Ipolito Baltūsio pinigai, kuriuos jo tikroji našlė Salomėja prieš mirdama pasiėmė iš banko ir nežinia kur padėjo. Apie tai visi, įskaitant ir antrąją Salomėją, tesužino tik pakankamai nesitikėtoje išdaigos atomazgoje, trečiojo veiksmo gale.

Ir šiame veikale daugiausiai vietos ir laiko skiriama veikėjų praeities nušvietimui, tačiau tai atliekama gana natūraliai, viską gabiai sujungiant su tiesioginiu veiksmu, skaitytojui ar žiūrovui aiškiai suprantant, jog to atskleidimo labiausiai reikalinga svarbiausioji komedijos veikėja, apie „savo pačios" gyvenimą iš tikrųjų nieko nežinanti.

Antroji Salomėja painiavose komiškoms situacijoms duoda labai logiškas ir jokio ilgesnio aiškinimo nereikalingas „ištakas". Pirmajame veiksme tokia priežastimi yra staigus jau mirusia laikomos Salomėjos atgijimas, antrajame—jos dvasinis pajaunėjimas, trečiajame—net gi su „dangiškuoju" prologu gana žemiškai ir logiškai susijungianti atomazga. Visi veikėjai įdomūs, išryškinti individualybes iškeliančiais bruožais, lengvai atpažįstami, tačiau ir pakankamai bendrybiniai, savaip tipiški visam išeiviškam lietuvių pasauliui. Zuzana Strazdienė—praeities šlove tebegyvenanti Kauno operos primadona, „Diva Lacrimosa", įpratusi į savo garbintojų liaupses ir jų sugebanti susirasti bet kokiose aplinkybėse; šiandieninis spaudos darbuotojas Ignas Špokas (sutrumpintai pasirašinėjantis Špignu)—vakarykštė „Balbieriškių nuovados viršininko dešinioji ranka"; medžio šaknų skulptūros menininkas daktaras Levickas, trisdešimt penkeris metus gedintis savo nepamirštamos sužadėtinės, sudaro įdomų, farsiškoms situacijoms ir komiškiems dialogams dėkingą tercetą, kurį autorė tikrai išradingai panaudoja. Zuzanos užsisėdimas ant Špigno yra tiesiog tobulai farsiškas. Įdomus ir gyvas taipgi jauniausiųjų veikėjų duetas: Zuzanos milžiniškas sūnus Mantautas, kanadiško futbolo žaidėjas-herojus, ir jo mylimoji Auksė, universiteto komandos „cheerleader'ė", kuriems autorė neapagailėjo gana vykusių ir jų kartai būdingų detalių, manierų ar inhibicijų. Tos inhibicijos gal kiek per daug įkirios Zuzanos pianisto Josiko ir profesoriaus Balčiūno šaržuose . . .

Komediją labai pagyvina B. Pūkelevičiūtės gausiai naudojami lokalizmai bei aktualijos.

Dažnai jaučiama, kad *Antrąją Salomėją painiavose* B. Pūkelevičiūtė rašė su plačia ir geraširdiška šypsena, kuri ir skaitytoją lydės visuose išdaigos puslapiuose.

kęst. reikalas

Anatolijus Kairys, *Šventasis princas*. Penkių veiksmų religinė drama. Išleido Švento Kazimiero 500 metų mirties sukaktuvių komitetas. Iliustravo Ada Sutkuvienė. 112 p., kaina $5.00.

Birutė Pūkelevičiūtė, *Žydra ir geltona*. Du vaidinimai. Išleido Darna, Čikagoje. 167 teksto puslapiai, knyga komerciškai neplatinama.

KULTŪRA INKVIZICIJOS VARŽTUOSE

BŪSIMOS TEORIJOS PAMATAI

Lyginamosios literatūros mokslas tiems iš mūsų, kurie laikome save „eiliniais skaitytojais", dažniausiai išsisemia tik laipsnių statymu saviems ir svetimiems: jeigu Šekspyrui duosim penketuką, tai kiek Donelaičiui, kiek Teofiliui Tilvyčiui, kiek ir aplamai visai lietuvių literatūrai pasaulinių milžinų paunksmėje? Kubilius gi nori, kaip jis aplanke sako, „nacionalinės literatūros faktus stebėti, analizuoti ir vertinti ryšių, sąveikų, tipologinių gretinimų su kitomis literatūromis pagrindu". Klausimas tada toks: kiek ir kokiu būdu sąryšiai su kitomis literatūromis prisideda prie mūsiškės identiteto susiformavimo, ir kokios to proceso pasekmės?

Šitaip suprastą savo uždavinį Kubilius dar praplečia, į svarstymų lauką įtraukdamas ir kultūrines apraiškas, susiformavusias literatūrinių santykių poveikyje. Tada lyginamosios literatūros mokslas tampa ir tautos Kultūrinės istoriografijos aspektu. Tuo būdu, taikydamas į istorijos išmintas pėdas, Kubilius ir pradeda nuo „Lenkų romantizmo atgarsių lietuvių literatūroje", prieš tai, žinoma, trumpai aptaręs įvadiniame skyriuje kas tai yra „Nacionalinė literatūra ir pasaulinės literatūros procesas". Šioje įžangoje jis apskelbia „tarybinio literatūros mokslo poziciją", būtent, kad „Pasaulinė literatūra—tai evoliucijos proceso vientisumas, einantis per visas epochas ir pasireiškiantis kiekviename kūrinyje" (pusl. 9). Gražiai pasakyta, bet tai toks platus ir tuščiaviduris apibendrinimas, kad apčiuopiamą prasmę jis įgyja tik pritaikius konkrečiam atvejui, sakykim, lietuvių literatūrai. Čia, žiūrėdamas į besirutuliojantį lyginamosios literatūros mokslą nepriklausomoje Lietuvoje, Kubilius randa, kad jo kaip ir nebuvo, nes pirmuoju rūpesčiu sąmonėj įsigyveno noras įrodinėti lietuvių literatūros savitumą, nustumiant poveikių klausimą į „tolimą foną" (pusl. 17). Tiek pasakęs, jis randa, kad vis dėlto „buržuazinės Lietuvos valstybės pripažinimas *de jure* įtraukė lietuvių kultūrinį gyvenimą į tarptautinių kultūrinių santykių sferą" (pusl. 31) ir duoda visą eilę gražių tokio bendravimo pavyzdžių, iš kurių aiškiai matosi, kaip laisva lietuvio mintis ieškojo ir rado kūrybingo santykiavimo galimybių su visomis pirmaujančiomis kultūrinio gyvenimo apraiškomis Vakarų Europoje. Po to Kubiliaus pastaba, kad : „1940 metų vasarą laimėjo socializmo šalies kultūra, nutraukdama besimezgančias lietuvių literatūros jungtis su Vakarų modernizmu ir įstatydama ją į visiškai naują literatūrinių ryšių tinklą" (pusl. 33) įgyja be galo aiškią, iš savęs besišaipančią prasmę. Mat jeigu normalūs, saviti kultūros raidos procesai vystosi kaip „evoliucinis vientisumas", reikalaujantis nenutrūkstančios, metais besitęsiančios laiko tėkmės, tai ši staigi „socializmo šalies" pergalė pasidaro suprantama kaip kultūrinio gyvenimo įvykis tik pasižiūrėjus į tokį žodyną, kuriame žodis „kultūra" apibrėžiamas kaip „tankas". Tada gražu skaityti tokius Kubiliaus samprotavimus, kaip:

Socialistinis gyvenimo būdas visuose šalies kampeliuose formuoja panašų mąstysenos ir jausenos tipą, kuris iškyla kaip bendras psichologinis pradas įvairiabalsėse literatūrose. (pusl. 35)

Visiškai aišku, ką tokiose aplinkybėse reiškia lyginamosios literatūros mokslas, ir kokiuose rūmuose Kubiliui teks plėtoti savo mokslišką mąstymą. Tai maždaug kaip inkvizicijos kankinių „ispaniškas batas", su kuriuo užmautu Kubilius ir šlubuoja per visą knygą. Kaip tas batas visą laiką spaudžia, galime matyti ir iš knygos gale daromų apibendrinančių išvadų:

Tarybinė santvarka, pakeitusi lietuvių tautos gyvenimo būdą ir padėtį pasaulyje, gana esmingai koregavo (!R.Š.) ir kultūros šaltinius, maitinusius ligi tol lietuvių literatūrą. Vienos vertybės staiga išbluko ir nuskendo tyloje, o kitos, visai negirdėtos (! R.Š.), užvaldė protus ir tapo pastoviais švyturiais. Lietuvių literatūra įsijungė į socialistinės stovyklos kultūrinių ryšių sistemą, gaudama iš jos daugybę impulsų ir pati nešdama savo turtą į socialistinės kultūros bendrumą. (pusl. 367-8)

Liūdna, žinoma, skaityti apie tokį mūsų tautinės kultūros priverstinį „stovyklavimą" kažkur laukinio režimo bruzgynuose, bet dar liūdniau, kada šitą prievartos aktą norima pristatyti kaip „normalų" ir moralinėj plotmėj lygiavertį su visais kitais natūraliu būdu vykstančiais pasaulinės kultūros istorijos procesais:

Literatūros kultūrinė atmintis pavaldi istoriniam laikui. Jis aktyvizuoja vienus atminties sektorius, o kitus prislopina pagal savo reikmes. Kultūros motyvų telkiniai plečiasi ir siaurėja, paklusdami socialinės santvarkos, politinės kovos ir vyraujančios ideologijos direktyvoms. Tie patys pasaulinės literatūros personažai—Prometėjas, Antigonė, Don Žuanas, Mefistofelis—įgauna visiškai naujų bruožų, ateidami iš vienos epochos į kitą ir spręsdami kaskart nežinomus uždavinius. Kultūros klodas natūraliai prigyja literatūroje, kai į jį suleidžia šaknis dabarties problemos, draskydamos susigulėjusį paviršių ir įliedamos gyvo kraujo į tradicinių įvaizdžių gyslas.

(ten pat, pusl. 367)

Grįžtant prie lenkų, Kubilius, tiksliai pastebėjęs, kad „lietuvių rašytojams (tautinio atgimimo metu—R.Š.) lenkų romantizmas buvo, be abejonės, pagrindinė ir didžiausia literatūra" (pusl. 47), veda prie savo svarbiausios minties—kad kaip tik lenkų romantikai ir sukūrė tą esminį „pagoniškos Lietuvos galybės ir heroizmo" (pusl. 52) mitą, kurio sužavėti mūsų pirmieji laisvės kovotojai—Kudirkos, Basanavičiai—su tokiu beatodairišku pasišventimu liepsnojo ant tautos atgimimo aukuro. Kubiliaus cituojama daugybė faktų tiek iš lietuvių rašytojų, tiek ir iš aplamai kultūrinio gyvenimo, nepalieka jokios abejonės, kad mūsų tradicinis požiūris į anuos devynioliktojo šimtmečio santykius su lenkų literatūra žymiai permažai įvertino šią lenkiškos kultūros, pridėkim, lenkiško tautinio patriotizmo mums atneštą dovaną.

Iš kitos pusės, aišku, kaip Kubilius irgi gražiai pastebi, kad tie lenkai romantikai—Mickevičiai, Slovackiai ir kiti į juos panašūs—iš tiesų tik rymojo ant buvusios Lietuvos galybės griuvėsių, nes gi toks melancholiškas graudulys buvo viena iš pagrindinių viso pasaulio romantikų pareigų ir apeigų. Istorijos paradoksas toks, kad lenkai Lietuvą prikėlė, ar padėjo prikelti, garsiai beraudodami ant jos užmiršto kapo. Dar viena svarbi Kubiliaus pastaba liečia lietuviško savarankiškumo, lietuvių ginčo su mylinčia lenkiška melancholija šaknis, ir būtent, kad jos siekia giliau, negu *Aušros* laikotarpį ir paliečia Vilniaus universiteto bajorus žemaičius:

Šitame ginče su „Vilniaus mokyklos" sudėta šermenų giesme lietuvių tautai buvo paruošti pagrindiniai atramos taškai visam XIX a. lietuvių literatūros keliui: 1) lietuvių tauta nėra mirusi, o gyva (S. Stanevičius); 2) unijinės tradicijos svetimos ir kenksmingos lietuvių tautai (S. Daukantas); 3) lietuvybė, išduota aukštesnių klasių, tebegyvuoja „po šiaudine pastoge, pas kaimo žmogų" (L. Jucevičius); 4) „lietuvių žemaičių kalboje yra tiksliaus ir malonaus išsireiškimo galia kaip ir kiekvienoje kitoje kalboje (K. Nezabitauskas-Zabitis). ***Lenkų romantizmo motyvai ir meninės formos galėjo būti transformuotos į lietuvių dirvą tik pagal šitas koordinates.*** (pusl. 57; mano pabraukta—R.Š.)

Sekančiame skyriuje, „Orientalizmas lietuvių literatūroje", Kubilius, turbūt pirmą kartą mūsų literatūros kritikos istorijoje, suglaustai nušviečia šią mažai tyrinėtą sritį. Tiesa, nežiūrint ilgoko sąrašo kinų, japonų ir ypač indų rašytojų ir kūrinių, turėjusių įtakos lietuvių literatūrai, į pagrindinį savo paties klausimą: „ar susidarė lietuvių literatūroje orientalizmo srovė" autorius taip ir nežino, ką atsakyti. Užtat pakeliui į neatrastą žinojimo lobį jis pabarsto pakankamai įžvalgių pastabų, faktų, naujų idėjų trupinėlių, kad suviliotų save patį ar kurį kitą ateities tryrinėtoją pasekti šiuo vingiuotu keleliu iki moksliškai-istoriško visos temos apsprendimo. Štai, pavyzdžiui, pastabose apie Kazio Binkio eksperimentus kuriant lietuvišką atitikmenį japonų „utoms"—miniatiūrinei lyrikos formai, Kubilius nurodo: „K. Binkis perėmė iš japonų lyrikos rafinuotą gėlių ir žiedų kalbą, nežinomą Europos kraštuose" (pusl. 95), o prisiminęs Vydūną iškelia, tiesa, jau girdėtą mintį, jog: „Vydūnui atrodė, kad lietuvių dvasinė kultūra, egzistavusi iki krikščionybės įvedimo, buvo artima induizmui" (pusl. 77). Neužmiršdamas ir Čiurlionio, Kubilius mums primena, kad jo paveiksluose daug orientališkos galvosenos požymių, lygiai, kaip ir pas Vincą Krėvę, dar 1939-tais metais rašiusį savo „Pratjekabundha"—„tarsi poetinį komentarą, kaip atsirado budizmas, laisvai interpretuodamas tikrus Gautamos Budos (563—483 pro. m.e.) gyvenimo faktus, parafrazuodamas jo pamokymus, prisimindamas spalvingas legendas", o ir vėliau gilioje plotmėje susitikusį su budizmu savo veikale *Dangaus ir žemės sūnūs*. Pastebi Kubilius ir Mieželaičio „indišką poeziją", ar ir kai kurias kitas, dar smulkesnes nuotrupas. Gana netikėtas, nors ir tentatyvus, yra autoriaus palyginimas tarp japoniškos tradicijos ir brolių Dirgėlų *Šalavijų kalno*, kur:

pasakotojo išsivadavimas iš logikos varžtų, konkretaus įvykio pabrėžtas daugiareikšmiškumas, laiko kategorijos reliatyvumas ir fragmentiška kompozicija gali būti analogiškai gretinami su tais Europos meninio pasaulėvaizdžio pakitimais, kuriuos sukėlė japonų meno estetika . . .

(pusl. 98)

Būtų dar įdomiau, jeigu Kubilius galėtų akivaizdžiai parodyti, ar iš tiesų tokia analogija reikalinga, ar tiktai „įmanoma" nes reikalas čia sukasi apie gana svarbų metodologinį klausimą: kaip atskleisti išsyk trijų tradicijų—japonų, Europos ir Lietuvos vaisingą tarpusavio santykiavimą, jei toks iš viso buvo.

Įdomus ir skyrius „Lietuvių literatūros kontaktai ir paralelės su vokiečių ekspresionizmu". Čia autorius laikosi atsargiau, nevisai sakydamas, kad lietuvių literatūroje šis ekspresionizmas kokioje nors formoje įsigalėjo, bet verčiau tik nurodyda-

mas, kad: „ekspresionizmo šūkius buvo galima nusirašyti ir pakartoti, bet ekspresionizmo poetika nesidavė šitaip perkeliama“ (pusl. 130), dėl įvairiausių komplikacijų, liečiančių jau egzistuojančią literatūrinio stiliaus ir minties tradiciją, skirtingą kalbos savybių struktūrą ir pan., taip, kad: „šiose daugialypėse tansformacijose tenka ieškoti daugiau meninio mąstymo analogijų ar judėjimo panašia kryptim negu apčiuopiamų sąlyčių“ (ten pat). Gal geriausia tam iliustracija būtų Kubiliaus aprašymas, kaip Binkis ir kiti lietuviai keturvėjininkai atsiliepė į vokiečių ekspresionizmą:

. . . keturvėjininkų brolija nepasidarė tipišku ekspresionistų sambūriu, kaip projektavo K. Binkis, tik parsiradęs iš Berlyno. Smagiems vyrukams neprilipo pasaulio krizės, siautėjančios mirties, pasmerktumo ir susvetimėjimo įtampa, kurią vokiečių ekspresionistai parsinešė iš apkasų. . . . Keturvėjininkų brolija neturėjo tikrai iškentėtų idėjų patoso ir dvasinio autentiškumo, lemiančio ekspresionistų kūrybos galią.

(pusl. 122)

Kur gi čia rasi neviltį ir susvetimėjimą žmoguje, kuriam „kiekvienoje kišenėje pavasarių šimtas“. Iš kitos pusės, beieškodamas ekspresionizmo pėdsakų pas Borutą, o vėliau Aputį ir Granauską (pp. 144-5) daugiau tik kai kurių jų stilistikos elementų pagrindu, Kubilius būtų galėjęs užgriebti ir tą grąsią egzistencinę gelmę, kuri žiojasi kaip juoda bedugnė pas visus tris rašytojus, su rūpesčiu ir savotišku įniršiu stebinčius žmogaus sąžinės agoniją.

Kalbėdamas apie literatūrines sąveikas su skandinavais („Skandinaviškos pamokos“) Kubilius ir vėl skaudžiai pirštu pataiko į tą opią lietuvių literatūros, o gal ir aplamai kultūros, vietą, kur apčiuopiamai jaučiasi, kaip mes viską kitur surastą perimdami kažkaip sumažinam, sumenkinam iki lyriško kaimiškumo lygio. Štai, pavyzdžiui, vienas Igno Šeiniaus ir Knuto Hamsuno kūrybos sugretinimo rezultatas:

Suskaldytai žmogaus psichikai K. Hamsunas suteikė vyriškos jėgos, įsiūčio ir tragiško kategoriškumo pagal senųjų sagų dvasią, o I. Šeinius nutildė ją sielvarte ir graudžioj rezignacijoj pagal lietuvių liaudies dainų tradiciją.

(pusl. 170)

Kalbėdamas apie lietuvius ir skandinavus, Kubilius iškelia vieną gal nelabai malonią bendrą tiesą apie mūsų literatūros lyginamąjį stovį, kuri, tačiau turėtų tarnauti akstinu tolimesniam mūsų rašto ir aplamai kultūros vystymui:

Kuo dažniau vienas ar kitas lietuvių rašytojas pagyvendavo vasarą atokiame Švedijos kaimelyje . . . tuo aiškiau darėsi, kad neįmanoma pakartoti skandinavų šuolio į pasaulinės literatūros forumą. Tokiam šuoliui reikia ne tik genialių kūrėjų (jų gal ir atsirastų), bet ypatingo tautos kultūrinio brandumo, ypatingo dvasinio klimato—kelių istorijos šimtmečių dovanos. Galima tik kantriai mokytis.

(pusl. 153)

Šis lietuviškasis atokumas, nesubrendimas, palinkimas geriau prisiglausti prie jau pažįstamų liaudiškumo tradicijų, nežiūrint, kaip jos ribotų gyvą kūrybingų santykių išsiplėtojimą su pasaulinėmis literatūromis, yra viena iš nuolat besikartojančių Kubiliaus temų. Beveik kiekvienu metu, kada aprašomi lietuvių literatūros susitikimai su pasauline, randame tokius paragrafus, kaip šis, ryšium su Bodleru:

Lietuvių literatūra, vos gyva likusi nedidelėje properšoje tarp svetimos kalbos slenkančių masyvų, bijojo atsitraukti nuo kaimo pirkios ir liaudies dainos—ištvermingų savo gyvybės šaknų.

(pusl. 257)

arba vėl, ryšium su Goethe:

Lietuvių literatūra palengva ėjo kaimo keleliais į europinės minties ir stiliaus magistrales, bet dar devyni kalnai skyrė ją nuo universalios kultūros modelio, kurį iškėlė Getę kaip naujų laikų žibintą.

(pusl. 222)

Tiesa, mūsoji literatūra ir gal ypač literatūros kritika, ir dabar dar eina tais keleliais, gindama „eilinį skaitytoją“, kuriam jau gal seniai būtų laikas, ypač šiame plačiame pasaulyje begyvenant, kiek pakilti virš žemiausio laipsnio.

Tačiau bent vienas mūsų prozaikas, Marius Katiliškis, Kubiliui atrodo esąs pasiekęs skandinavų lygio, bent jau priešpastačius jo *Miškais ateina ruduo* su suomių rašytojo F. Silanpaa darbais:

M. Katiliškis nesukūrė vientisos filosofinės-poetinės koncepcijos, kurios magnetiniai siūlai sukabintų įvairiomis kryptimis tekančius vaizdus. Jis bodėjosi bendrais samprotavimais, iš kurių paprastai pinama tokia koncepcija. Svetimas jam buvo ir sulyrintas F. Silanpės biologizmas, išlendantis natūralistiniais aprašymais romano „Silja“ pabaigoje. Itin tikslų ir detalų epinį stebėjimą, paveldėtą iš Žemaitės ir Vaižganto prozos, M. Katiliškio kūrinyje užlieja poetinės nuotaikos banga, trykštanti iš gaivališko gyvybingumo ir gilaus dvasinio ryšio su gamta, būdingo lietuvių menui.

(pusl. 179)

Skyriuje apie Goethės pėdsakus lietuvių literatūroje, tarpe ilgokų ir įdomių komentarų apie lietuvių pastangas išsiversti Goethe, kurios buvo nelabai sėkmingos gal net iki Churgino talentingų grumtynių su *Faustu,* autorius netikėtai išveda ir apibendrintą mintį:

Getės lyrika—autoritetingas pavyzdys kaimietiško tipo literatūrai, siekiančiai intelektualinio universalumo—palaikė gamtos vaizdo dominavimą lietuvių eilėraštyje ir aktyvizavo panteistinį pasaulėvaizdį, paveldėtą iš senos kaimo dvasinės kultūros.

(pusl. 239)

Deja, neduodama pakankamai įtikinančių faktų, kurie patvirtintų šią, turbūt, kaip ir visai nežinomą Goethės įtakos teoriją. Geriau sekasi Kubiliui su Goethe, kada jis įdomiai sugretina Goethės poemą „Žvejys“ su Maironio „Jūrate ir Kastyčiu“, ar net dar įdomiau—įtikinamai parodo, kaip Igno Šeiniaus romanas *Siegfried Immerseble atsijaunina* didele dalim yra Goethės *Fausto* parodija, arba „konkretizacija istorinėje tikrovėje, aktualios politinės satyros atspalviu“ (pusl. 242).

Kubiliaus gana išsamios pastabos apie Churgino pastangas versti Goethe, galima sakyti, išsiplečia už knygos uždavinio ribų, tampa studijiniu straipsniu, analizuojančiu paties vertimo meno klausimus. Panašiai atsitinka ir kalbant apie Dantę. Gana rūpestingai peržvelgęs įvairias smulkias lietuvių ir italų literatūrinių santykiavimų detales, Kubilius iš tiesų neturi daug ko reikšmingo parodyti, ir užtat sustoja vėl prie Churgino, nuodugniai pristatydamas, girdamas, peikdamas jo atliktą *Dieviškosios komedijos* vertimą.

Kitais atvejais, pavyzdžiui, kalbant apie lietuvių literatūrą ir Walter Scott, arba O. Milašių, arba Maupassant, iš naujo pritrūksta substancijos, reikšmingų santykių, literatūrinių sąveikų ir poveikių gelmės, nes, palyginant menkoje išsivystymo stadijoje būdama, mūsų raštija nedaug anuos autorius ir tepalietė. Tada Kubilius vėl kartoja savo taktiką: kalbėdamas apie Walter Scott, perkelia diskusiją į plačią lietuvių romano raidos apžvalgą; priėjęs prie Maupassant, aplamai svarsto lietuviškos novelės galimybes ir problemas; pasiekęs Oskarą Milašių, duoda išsamią ir tikrai įdomią jo kūrybos, asmens ir gyvenimo apžvalgą. Visi šie dalykai, nors gal ir liečia literatūrinių santykių tematiką, iš tiesų galėtų būti geriau apsvarstyti atskiruose, kitokio pobūdžio veikaluose.

Priėjęs prie bendrų išvadų slenksčio, Kubilius bando nustatyti kultūros ir literatūros santykį:

Kultūra — sąvokų ekranas ir tautos atmintis, dvasinė žmogaus struktūra ir intelektualinė aplinka—iš tikrųjų yra kiekvieno literatūros kūrinio vidaus karkasas, dažnai visai nematomas. Žodinės kūrybos egzistavimą kultūros dirvožemyje pastebime tik tada, kai pačiame tekste išnyra jau žinomų kultūros reiškinių pavidalai, jų nuotrupos, asociacijos.

(pusl. 361)

Su šia mintim ginčytis būtų sunku, iš dalies kaip tik dėl to, kad ji nieko daug nepasako—bent jau nėra būtino reikalo rašyti giliai moksliską ir talentingą beveik penkių šimtų puslapių knygą, kad prie jos prieiti. Net ir perskaičius knygos baigiamąjį straipsnį: „Kultūra—kūrybos šaltinis“, turintį pristatyti autoriaus esminį *credo*, pasilieka kažkoks tai tuštumo, neišbaigtumo įspūdis. Jautiesi, tartum būtum statybos lauke, kur guli maždaug „chronologiškai“ išdėstytos kolonos, sienų plytos, laiptai, langai, bet dar nėra namo, nes visi šie elementai dar tik agregatas—dar nesuorganizuoti į prasmingai apjungtus savitarpio santykius, kurie ir sudarytų galutinę struktūrą. Kokias, pavyzdžiui, galima būtų pasidaryti išvadas iš lenkų romantizmo ir orientalizmo įtakų sąveikų lietuvių literatūroje, sakykim, vyraujančių žanrų išsivystymo atžvilgiu, arba stilistinės literatūrinio žodžio kultūros atžvilgiu, arba vėl, atžvilgiu kultūros išsivystymo plačiaja prasme? Ką aplamai sako apie lietuvių literatūrą ir kultūrą tie reiškiniai, ir tie paties autoriaus samprotavimai, kurie buvo aprašyti kalbant atskirai apie santykius su Dante, ir po to su Goethe? Čia ypač būtų įdomu ką nors išgirsti, nes gi jungiantis elementas tarp abiejų knygos skyrių kaip tik ir būtų tas gabusis vertėjas Churginas, nugalėjęs ir Goethės Mefistofelį ir visą Dantės pragarą. Ir taip toliau. Trūksta apibendrinimo, trūksta iš tiesų *teorijos,* formuojančios visą iškelto klausimo reikšmę ir esmę. Dėl tos priežasties norisi į knygą žiūrėti tik kaip į pradedamąjį darbą, skynimą girioje, kur po to ateis artojai ir namų statytojai—pats Kubilius ir jo kolegos bei mokiniai, ir palengva sukurs lietuviams lyginamosios literatūros mokslą.

Talkon derėtų kviesti gal ne vien tik dabartinės Lietuvos rašytojus ir intelektualus, bet pasižiūrėti ir į užjūrį, mažų mažiausiai bent viešai pripažinti, kad ir čia, išeivijoje, yra iš tiesų plėtojama tiek lietuvių literatūra, tiek ir jos santykiai su kitomis viso pasaulio literatūromis visuotinės kultūros rėmuose. Kubiliaus knygoje rasime užuominas, visų pirma, tik į tuos dabar išeivijoje gyvenančius arba gyvenusius rašytojus, kurie arba jau buvo spausdinti dar nepriklausomos Lietuvos laikais (ir tada tik į tuos, būtent, jų darbus, tartum vėliau jie nebūtų nei žodžio parašę) kaip, pavyzdžiui Aistį (kada jis buvo Aleksandravičius) ir Radauską. Toliau, minimi ir vienas-kitas iš čionykščių, kurių veikalai, ar bent jų

(tęsinys sekančiame psl.)

POKALBIS SU TOMU VENCLOVA

JAUČIUOSI IT BILIARDO RUTULYS, PATAIKĘS TEN, KUR REIKIA

Laikas bėga, mielas Tomai: štai jau aštuoneri metai, kai esi Vakaruose. Kaip šiuose kraštuose tvarkėsi tavo žemiškieji reikalai? Ką gero ir ką blogo Vakaruose patyrei?

Yra toks senas anekdotas—kaip airis rašo laišką iš Amerikos savo sužadėtinei. „Brangioji Molly", sako jis, „kaip ir visi mūsų kaime, aš galvojau, kad Amerikos gatvės grįstos auksu. Čia atvažiavęs padariau tris atradimus. Pirma, gatvės negrįstos auksu. Antra, jos iš viso negrįstos. Trečia, ne kas kitas, o aš turėsiu jas išgrįsti".

Šit, dauguma naujųjų emigrantų, kaip tas airis, yra įsitikinę, kad Amerikos gatvės grįstos auksu. Po kurio laiko, kaip ir jis, truputį nusivilia. Buvau tam tikra išimtis. Mat, iš prigimimo esu skeptikas ir cinikas, be to, nuo vaikystės atsiminiau tą anekdotą. Išvažiuodamas maniau: kokį pusmetį manimi Amerikoje bus domimasi, o paskui patirsiu vargo. Labai galimas daiktas, teks grįsti gatves ar plauti indus, o geriausiu atveju dėstyti elementarią rusų kalbą kur nors Pietų Dakotoje. Tačiau tarybų valdžia man buvo tiek įsipykusi, jog galvojau: geriau būti indų plovėju Amerikoje, negu Lietuvos Mokslų Akademijos tikruoju nariu. Tiesą sakant, ir dabar taip galvoju. Ir vis dėlto džiaugiuosi, kad dirbti fizinio ar trečiaeilio protinio darbo emigracijoje man neteko.

Kada pareiškiau, kad noriu emigruoti, vienas iš Lietuvos partinių šulų, kiek girdėjau, prasitarė: „Jam ten bus sunku". Kitas šulas,—žinomas lietuvių dramaturgas, kurį laikiau savo bičiuliu,—užėjęs pas mane pasakė: „Kam gi tau išvažiuoti, juk tu ir čia gyveni kaip kamerikonas". Dabar, po aštuonerių metų, galiu abiem atsakyti: sunku Amerikoje man nebuvo, priešingai, iš karto pasijutau joje kaip žuvis vandenyje. Ir mano gyvenimo būdas emigravus neypatingai pasikeitė, o jei pasikeitė, tai į gerąją pusę.

Vakarus įprasta vadinti laisvuoju pasauliu. Tačiau laisvės sąvoka yra gana sudėtinga. Mano manymu, į ją įeina galimybė produktyviai dirbti mėgiamoje srityje, nestokoti laisvalaikio, nuolat bendrauti su savo lygmens ir interesų žmonėmis, turėti atliekamų pinigų, skaityti visas norimas knygas, matyti visus norimus filmus, spektaklius, paveikslus, o taip pat ir visas šalis. Gerai žinau, kad dauguma emigrantų tokios laisvės neturi—vis trūksta vieno ar kito jos elemento. Jeigu ta laisvė ir pasiekiama, tai anaiptol ne iš karto. Ką gi, vėl esu išimtis, šį sykį laiminga: nesitikėjęs tos laisvės, gavau ją nuo pat pirmųjų dienų.

Iš dalies čia padeda tai, kad daugelyje gyvenimo sričių esu asketas: man visiškai nerūpi dalykai, dėl kurių daugelis ir veržiasi į Vakarus—mados, naktiniai klubai, „gadgetai" ir taip toliau. Jeigu ir rūpi, tai tik kaip antropologui ir semiotikui, stebinčiam nevisada racionalius žmonių papročius. Amerikoje nenusipirkau netgi automobilio (kurį, beje, turėjau Lietuvoje, taigi jis man buvo spėjęs nusibosti). Nusipirkti, be abejo, galėčiau,—kuklų namą nusipirkti įstengiau,—bet du kartus neišlaikęs vairuotojo egzaminų, pastebėjau, kad be automobilio mano gyvenamoje vietoje galima išsiversti, ir patingėjau laikyti egzaminus trečią kartą. Užtat tiems dalykams, kurie man tikrai rūpi, nesigailiu nei išlaidų, nei laiko.

Laimingas esu ir todėl, kad po ilgos pertraukos pavyko vėl pamatyti saviškius, ypač dukrą Marytę, kuri, ačiū Dievui, užaugs normalioje šalyje.

Pastaruoju metu kai kurie išvykėliai iš Sąjungos grįžta atgal—pvz. Svetlana Stalinaitė, Afganistano belaisviai. Ką manai apie šiuos sugrįžimus? Pagyvenęs Vakaruose, kokiomis sąlygomis pats grįžtum atgal?

Ne tai nuostabu, kad kai kurie išvykėliai ar pabėgėliai grįžta, o tai, kad grįžta taip mažai. Manau, apie 20% naujųjų emigrantų Vakaruose labai prastai adaptuojasi ar iš viso nesugeba adaptuotis. Tas faktas, kad atgal prašosi tik vienas kitas, rodo, jog Sąjungoje iš tikrųjų negera.

Svetlana Stalinaitė—šiaip jau nieku dėta moteriškė. Bet ji paveldėjo tokius genus, su kuriais be galo sunku normaliai gyventi. Prie to prisidėjo dar auklėjimas, paini asmeninė patirtis, ypatingas publikos susidomėjimas (o vėliau nebesidomėjimas) kiekvienu jos žingsniu. Taigi jos man pirmiausia gaila: nei čia ji nebuvo laiminga, nei ten nebus. Gaila ir Afganistano belaisvių. Vieną iš jų (Ryžkovą) šiek tiek pažinojau ir jutau, kad jis prie Vakarų nepripras. Tuo tarpu Sąjungoje, rodos, jam dar nieko blogo neatsitiko, bet Sąjunga yra tokia vieta, kur „nuodėmę" jam gali priminti ir vėliau, kai Vakarai jo likimu jau nesidomės. Jis to nesuprato—ką gi, buvo paprastas bernužėlis, nenusimanąs nei apie politiką, nei apie istoriją. Tikrai bus liūdna, jeigu tas nesusivokimas blogai baigsis, kaip baigėsi tūkstančiams sugrįžėlių ankstesniais laikais.

Kalbant principiškai, teisė sugrįžti yra tokia pat fundamentali, kaip ir teisė išvykti. Būtų idealu, jei SSSR gerbtų abi šias teises—netrukdytų norintiems išvykti, be jokių kalbų priimtų norinčius sugrįžti ir nepersekiotų grįžusių. Bet ligi to dar toli šaukia.

Aš pats grįžti nematau nei galimybės, nei reikalo, jau vien dėl to, kad Vakaruose geriau jaučiuosi ir vaisingiau dirbu, negu Lietuvoje. Bet juokais pasakysiu—grįžčiau dviem sąlygom. Pirma, kad kiekvieną rytą galėčiau, kaip čia, nusipirkti *New York Times*—be jo nebemoku gyventi. Antra, kad du kartus per metus—žiemos ir vasaros atostogoms—galėčiau apsilankyti toje šalyje ar šalyse, kurias pats pasirinksiu, kaip darau šičia. Sovietų valdžia gal ir sugebėtų išimties keliu patenkinti pirmąją sąlygą, bet antrosios ji negali patenkinti net stambiems nomenklatūrininkams, kuriems nieko kito gyvenime—nei rezidencijų, nei automobilių, nei prabangių valgių—netrūksta. Taigi nėra apie ką ir šnekėtis . . .

Ar būtinai kiekvienas grįžimas į Lietuvą smerktinas dalykas—pvz., lietuvio pensininko ar į pensiją išėjusio dailininko?

Ne, nesmerktinas. Priešingai, jis yra, kaip sakiau, neatimama žmogaus teisė. Deja, dabartinėmis sąlygomis su grįžimu susiję ir pavojai: pavyzdžiui, jei sugrįžėlis apsidairęs vėl panorės į Vakarus, jam bus tikrai nelengva, o greičiausiai neįmanoma ten patekti. Man taip pat būtų negražu, jei sugrįžėlis—savo ar nesavo noru—pradėtų Lietuvoje plūsti Vakarus, pasitarnaudamas sovietinei propagandai. Šiaip ar taip, Vakarams, kuriuose galėjai daug metų gyventi, nors tavęs niekas ten nekvietė, pridera jausti tam tikrą dėkingumą.

Kaip tau atrodo kontroversija dėl lietuvių sportininkų skatinimo likti JAV?

Mažokai žinau apie tą kontroversiją: vieni sako, kad būta **skatinimo**, kiti—kad buvo tik rengtasi materialiai ir juridiškai paremti tuos, kurie patys nutars bėgti. Apie antrąjį variantą nieko blogo pasakyti negaliu. O kai dėl skatinimo . . . Vyručiai, skatinti nėra reikalo: norinčių bėgti ir be skatinimo yra pakankamai.

Jei pats turėčiau progos pasikalbėti su žmogumi, norinčiu bėgti iš Lietuvos—tarkime, ne su sportininku, o su humanitaru ar vad. kūrybiniu darbuotoju—pasakyčiau jam štai ką: žinok, kad **vien tik iš savo profesijos** čia nepragyvensi, ar bent jau nepragyvensi taip, kaip nori. Man, tiesa, tai pavyko, bet tai reta išimtis, be to, mano charakteris ir norai labai skiriasi nuo tavųjų. Tau teks imtis pašalinio darbo, nebūtinai lengvo ir malonaus, prašyti valstybinės pašalpos ar atsisėsti ant sprando artimiesiems—jeigu tokių pasišventusių artimųjų rasi, o jie Amerikoje nedažnas daiktas. Tiesa, daugeliui ir tai atrodo geriau,—ir gal net yra geriau,—negu gyvenimas SSSR. Jeigu visa tai apsvarstęs tebenorėsi bėgti—bėk, o mes bandysim tau padėti.

Iš dalies tavo gyvenimas Vakaruose atrodo kaip „svečiuose pas keturiasdešimt tautų". Iš kur ta kelionių aistra, kame randi pasitenkinimą keliaudamas?

Keturiasdešimt ne keturiasdešimt, bet trisdešimt septynias valstybes per tuos aštuoneris metus aplankiau, dažnai ir po kelis kartus. Beje, tai tiek pat, kiek aplankė popiežius Jonas Paulius II. Kelionių aistra man turbūt įgimta, ją turėjo ir mano tėvas; esu savo metu išmaišęs visą SSSR, nes kitur patekti negalėdavau (o SSSR vis dėlto įdomi ir įvairi šalis). Buvau netgi Sibire, nors bičiuliai man sakė: kam tau važiuoti į Sibirą savo lėšomis, pateksi ir valdžios kaštu . . . Dėl tos kelionių aistros pats irgi esu pajuokavęs: kad bolševikai atėmė iš mūsų istoriją, prie to dar galima priprasti, bet kad atėmė ir geografiją, tai jau nebepakenčiama. Randu nepaprastai daug pasitenkinimo studijuodamas svetimas kultūras, meno formas, kraštovaizdžius. Kelionės man ne tiek poilsio, kiek studijų reikalas: kiekviename krašte apeinu dešimtis, gal net šimtus praeities paminklų ir muziejų, bandau suvokti ir kasdieninį gyvenimą, nesidomiu tik vadinamuoju „shopping"

BŪSIMOS . . .

(atkelta iš 7-to psl.)

dalys, buvo arba išleisti sovietinėje Lietuvoje, ar bent diskutuoti spaudoje, tokie, kaip Katiliškis ir Škėma. O išeivijos literatūros kaipo tokios, atrodo, lyg ir visai nebūtų, nebent atkreipsime dėmesį į tokį keistoką sakinį straipsnio apie Maupassant pradžioje: „Lietuvių literatūros suvestinėje dominuoja poezija. Ji ryškiausiai atstovauja lietuvių meniniam žodžiui ir anapus „gimtųjų namų" (pusl. 291). Jei čia neturima omeny kokio nors Vorkutos ar Kamčatkos lietuviško žodžio mylėtojų būrelio, kalba, atrodytų eina apie mus čia, išeivius, sovietinio režimo akyse, žinoma, gal iš tiesų esančius jau „Anapus"—sovietinei Lietuvai mirusius. Bet kaip gimtoji žemė sovietų priespaudos kryžių nešančiam lietuviui ant jos parpuolus atsiliepia Brazdžionio žodžiais: „aš čia, gyva", taip gyvi esame ir mes, ir dalyvaujame tiek lietuvių, tiek ir pasaulinės literatūros procese.

R. Šilbajoris

Vytautas Kubilius. *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas.* Vilnius: Vaga, 1983. 469 p.

(kam, jeigu viskas ir taip yra New Yorke, nors gal keliais doleriais brangiau). Beje, dažnai derinu kelionę su lietuvių kolonijų lankymu ar kultūrine reprezentacija. Iš vietos pakylu labai lengvai ir paprastai imuosi tik vieną lagaminą.

Neseniai buvai Brazilijoje. Ką galėtum papasakoti apie šį tolimą kraštą? Ar nesuviliojo Rio karijokių gražūs kūnai?

Brazilijoje—išimties keliu—buvau veikiau poilsio dėlei, pasimaudyti per žiemos atostogas po gana įtempto darbo universitete. Gražūs kūnai mane vilioja lygiai tiek, kiek ir kiekvieną normalų vyrą. Tačiau labai atsidėjęs lankiau visą Rio miestą, kuris savo peizažu ir elegancija pranoksta daugumą miestų pasaulyje. Įsiminė indėnų kultūros muziejus—tą Brazilijos indėnų kultūrą kiek pažįstu iš savo mėgiamo antropologo ir semiotiko Lévi-Strauss'o raštų. Pasiekiau Iguasu krioklį (bene aštuonis kartus didesnį už Niagarą) ir trumpam užklydau net į Paragvajaus valstybę, kur slapstosi dr. Mengele, o pagal kai kurias nuomones ir Hitleris.

Girdėjome, kad ne per seniausiai tau buvo pasiūlyta etatinė vieta Yale universitete. Papasakok truputį apie tai. Ką Yale dėstysi?

Patekęs į Vakarus, buvau gavęs pasiūlymą dirbti Laisvės radijuje. Kai atsisakiau, siūlytojai net užsigavo: girdi, norėjome tau užtikrinti padorų materialinį gyvenimą, o tu veržiesi į universitetą, kur tegausi „peanuts" . . . Neturiu nieko prieš Laisvės radiją ir esu per jį ne sykį kalbėjęs (tiesa, labiau mėgstu kalbėti per Amerikos balsą—dėl tos paprastos priežasties, kad jis Lietuvoje žymiai geriau girdėti). Bet čia buvo principo reikalas. Pirma, nenorėjau kenkti Lietuvos Helsinkio grupės nariams, kurie tada dar visi buvo nesuimti ir aktyvūs. Antra, žinojau, kad Lietuvoje paplitusi nuomonė: radijas—vienintelė naujojo emigranto išeitis, kitų darbo galimybių nėra. Ir man rūpėjo tą nuomonę sugriauti, parodyti, kad galima ir kitaip. Su Czesławo Miłoszo pagalba gavau darbo Berkley, paskui su Marijos Gimbutienės pagalba—UCLA. Ten man ilgai atrodė tikras rojus—alga buvo daugiau negu pakankama, rūpesčių nedaug, klimatas idealus . . . 1980 metų pavasarį darbo Kalifornijoje netekau ir tada vienintelį kartą Vakaruose rimtai išsigandau. Tiesa, tas išgąstis truko tik porą savaičių. Gavau darbo pasiūlymą Yale ir nuo 1980 metų rudens persikėliau į rytų pakrantę. Po metų Yale slavistikos katedra pasiūlė man rengti daktaratą: SSSR nepasirūpinau įsigyti mokslinio laipsnio—nors ir buvau pradėjęs rašyti disertaciją Tartu universitete pas Lotmaną, bet kažkaip neprisirengiau laikyti privalomo marksizmo-leninizmo egzamino . . . Be daktarato šiuo metu Amerikos akademiniame gyvenime neįmanoma egzistuoti (tiesa, daktaratas—dar toli gražu ne garantija, kad darbo gausi). Taigi virtau studentu, laikiau egzaminus, o drauge dėsčiau; reikia pripažinti, kad Yale kolegos slavistai man gyvenimo pernelyg neapsunkino, į daugelį reikalavimų žvelgė gana formaliai. Vargti nevargau—kasmet turėjau apie 20 tūkstančių pajamų iš dėstymo, įvairių stipendijų ir honorarų. Kovo gale pristačiau disertaciją: tai knyga apie rusų poeziją, sudaryta iš atskirų eilėraščių struktūrinių analizių, kurią turbūt išspausdinsiu (disertacijos skyriai spausdinami *IJSLP, Russian Literature* ir kituose moksliniuose žurnaluose). Naudoju ir lituanistinę medžiagą, miniu ir cituoju, pvz., Balį, Greimą ir Lietuvos mokslininkus. Bet dar nebaigęs disertacijos, gavau—ir priėmiau—pasiūlymą užimti etatinę profesoriaus vietą savajame slavistikos departamente. Taigi nuo rudens jau būsiu Yale tvirčiau įsikūręs. Dėstysiu įvairių periodų rusų ir lenkų literatūrą. Kai kada teks dėstyti ir lietuvių kalbą, ką Yale jau esu daręs. Maždaug kas antri metai nuo 1980 metų čia skelbiamas pradinis lietuvių kalbos kursas: užsirašo trys keturi studentai, kas Yale laikoma visai pakankamu skaičiumi (ukrainiečių kalbos kurso klauso vienas asmuo). Studentai paprastai būna rimti kalbininkai iš įvairių šalių (vieną klausytoją turėjau iš Jugoslavijos). Pradedame nuo Dambriūno-Klimo-Schmalstiego vadovėlio, bet antrajame semestre jau skaitome Donelaitį ir Daukantą, kuriuos paskaito nekiekvienas lietuvis. Vienas kitas mano studentas laikui bėgant turbūt pasidarbuos baltistikoje. Štai ir prieš porą dienų man skambino iš Kalifornijos buvęs mano Yale klausytojas Gary Toops: prašė konsultacijos apie lietuviškus dalyvius vienam savo straipsniui . . .

Tomas Venclova — naujasis Yale universiteto daktaras

Taigi Yale darbuojiesi jau kurį laiką. Kaip patinka ši mokslo įstaiga gebenėmis apaugusiomis sienomis? Kokie tavo santykiai su universiteto mokslininkais ir kokius atgarsius girdi apie Lietuvą ir lietuvius?

Yale yra, kaip žinoma, vienas iš geriausių pasaulio universitetų, ir jaučiuosi labai patenkintas, kad esu jame, o ne kur kitur. New Haveno miestas—maždaug Vilniaus dydžio; savo architektūra ir gyvenimo stiliumi iš visų mano matytų JAV miestų jis labiausiai primena Europą. Valandomis sėdžiu su bičiuliais *Yorkside* kavinėje—lygiai taip pat, kaip Vilniuje sėdėdavau *Neringoje*. Su kolegomis palaikau labai gerus santykius—ypač pamėgau savo disertacijos vadovą, pasaulinio garso slavistą Victor Erlich. Beje, draugauju ne tik su slavistais, bet ir su klasikais, anglistais, juristais, net teologais. Puiki Yale biblioteka turi daug lietuviškų knygų ir žurnalų, tiek iš krašto, tiek ir iš išeivijos, jų tarpe ir retų—beje, tai daugiausia velionio A. Rannito nuopelnas. New Havene yra mažutė lietuvių kolonija—bičiuliaujuos su dažnu jos nariu; kartais tenka pavedžioti po miestą ir universitetą turistus iš Lietuvos (nors esu girdėjęs, kad jie dabar perspėjami valdžios asmenų prieš išvykstant: „Bendraukite su kuo norite, tik ne su Venclova"; žinoma, kas to klausys . . .). Už pusantros valandos kelio yra New Yorkas: gyventi jame tikrai nenorėčiau, bet lankausi dažnai. Žodžiu, jaučiuosi it bilijardo rutulys, pataikęs kaip tik ten, kur reikia.

Kokie skirtumai ir panašumai lyginant Yale su Vilniaus universitetu? Kadangi esi studijavęs ir dėstęs abiejuose, kaip vertini abiejų mokslo lygį, studentus ir t.t.?

Yale, kaip ir Vilniuje, nemažai svorio turi tradicija (nors Yale maždaug 130 metų jaunesnis). Kiemai čia, nors ir pseudogotiniai ar pseudoklasicistiniai, kartais beveik tokie pat patrauklūs, kaip ir Vilniuje. Lyginti Yale ir Vilniaus tiksliųjų mokslų negaliu; filologijos srityje Yale, žinoma, stipresnis, nors studentams keliami, ko gero, ne tokie griežti reikalavimai. Tačiau čionykščiai studentai—Amerikos ir ne tik Amerikos elitas: jie daug dirba patys, labai savarankiškai mąsto, nepasiduoda schemoms ir po kiek laiko nebenusileidžia profesoriams. Studentų grupės mažos, taigi tenka dirbti su kiekvienu individualiai: vyrauja ne paskaitos, kaip Vilniuje, o seminarai ir laisvi pokalbiai. Nėra, žinoma, ideologinių suvaržymų, baimės, veidmainystės, priverstinės „visuomeninės veiklos" ir t.t. (nors studentai politikuoja tiek ir tiek ir dažnai laikosi kairiųjų pažiūrų). Svarbiausias skirtumas man yra biblioteka: joje prieinamos absoliučiai visos knygos, fonduose gali pats raustis kiek tinkamas, ir po Vilniaus tai didelis malonumas.

Vakaruose jau išleistos trys tavo knygos. Gal rengi ką nors naujo?

Netrukus Algimanto Mackaus fondas išleis mano kritikos ir literatūros mokslo knygą *Tekstai apie tekstus*. Į ją įtraukti Lietuvoje ir išeivijoje rašyti, lietuvių ir tarptautinėje spaudoje spausdinti straipsniai (pastaruosius pats išverčiau į lietuvių kalbą).

O kaip su poezija: rašai ką nors, ar ir tave veikia, Lietuvos emigrantologų sąvokomis išsireiškiant, „nulaužtos šakos" sindromas?

Rašau, bet mažai. Niekada nesu rašęs dažnai ir daug. Eilėraščiai ir poezijos vertimai pasirodo tai *Metmenyse*, tai *Aiduose*, tai *Akiračiuose*. Dalyvauju kaip poetas ir kitataučių spaudoje: štai, ką tik atėjo iš Paryžiaus lenkų žurnalas *Zeszyty Literackie* su mano eilėmis (įeinu ir į to žurnalo redkolegiją—drauge su Milanu Kundera, Josifu Brodskiu ir Stanisławu Baranczaku). Daugiau negu eilėmis užsiimu eseistika, kritika ir mokslu, bet taip irgi buvo dar Lietuvoje. Tik emigracijoje realizavau save kaip rašytojas, keturių nemažų knygų autorius, reiškiąsis ir tarptautinėje arenoje; Lietuvoje realizuotis neturėjau nei galimybės, nei vilčių. Todėl apie jokį „nulaužtos šakos" sindromą negali būti nė kalbos: nulaužti mane bandė tenai, tik nepasidaviau.

Pagal kritikus, tavo ankstyvesnės poezijos ištakos slypi sovietinės sistemos realijose ir rusų „sidabro amžiaus" poezijoje. Kokia patirtis skatina kūrybinį impulsą Vakaruose?

Didele dalimi ta pati. Rusų sidabro amžius man visada liks svarbus (kaip, beje, buvo svarbus ir Henrikui Radauskui). Jo poetus dėstau, analizuoju, moku atmintinai, tiesiog su jais gyvenu. Sovietinės realijos taip pat lieka viso gyvenimo potekstėje (žr. kad ir eiles „Ruduo Kopenhagoje"). Beje, eilėse prasiveržia kažkas panašaus į nostalgiją, kurios kasdieniniame gyvenime nejuntu. Mėgstu savo artimo draugo Josifo Brodskio eiles ir gal kartais jas panaudoju.

Pergalėje *(1984, nr. 6) Lionginas Šepetys, kalbėdamas apie disidentus, jų tarpe ir tave, sako, jog disidentų kūryba Vakaruose vertinama pagal šmeižtų kiekį, atseit pagal antisovietinės politikos tūrį, ir kad profesionaliausi disidentai išsilavino ir įsigijo vardą*

(tęsinys sekančiame psl.)

KAUNO „ŽALGIRIS“

LIETUVOS SPORTO PASIDIDŽIAVIMAS

1984-1985 metai buvo Lietuvos krepšiniui vieni iš geriausių vos ne pusės šimtmečio būvyje. Kovo 11 d. laimėdamas penktas iš eilės rungtynes prieš Maskvos CASKą (Centrinį armijos sporto klubą), Kauno „Žalgiris“ pasidarė Sovietų sąjungos čempionu ir tuo pačiu atgavo titulą, paskutinį kartą turėtą 1951 m. Deja, savaitę vėliau „Žalgiriui“ nepasisekė „paglemžti“ Europos čempionato taurės, pralaimėjus 77-73 rezultatu Barcelones FK komandai Grenoblije, Prancūzijoje. Tačiau tai buvo geriausias tarptautinis Lietuvos klubo pasirodymas nuo Europos pirmenybių laikų 1937 ir 1939 metais.

Kalbant apie krepšinio populiarumą Lietuvoje, nedera užmiršti ir Amerikos lietuvių vaidmens šiam sportui išpopuliarinti. Pirmos krepšinio rungtynės Lietuvoje įvyko 1922 m., tačiau tik ketvirtajame dešimtmetyje šis sportas pradėjo plisti. Pasaulio lietuvių kongresan Kaune 1935 m. atvykusi JAV-ių lietuvių rinktinė lengvai nugalėjo visus priešininkus. Čikagos lietuvis Konstantinas Savickas liko Kaune treneriu. Po Berlyno olimpiados 1936 m., JAV krepšinio komandos kapitonas Pranas Lubinas aplankė Lietuvą ir prisidėjo kaip žaidėjas ir treneris prie šio sporto išvystimo. Po to Amerikos lietuviai treneriai prieš Antrąjį pasaulinį karą tapo integralia Lietuvos krepšinio programos dalimi.

1937 m., kai Lietuva ruošėsi Europos pirmenybėms, Kūno kultūros rūmai Kaune paprašė Čikagos lietuvių atsiųsti du žaidėjus. Gegužės mėnesį, su šiais žaidėjais komandoje, lietuviai laimėjo Europos čempionatą Rygoje. 1937 m. vasarą Lietuvos krepšinio rinktinė atvyko į JAV ir pralaimėjo prieš Čikagos lietuvių rinktinę. Buvo kalbama, kad mokiniai dar nebuvo pribrendę nugalėti savo mokytojus. Lietuvos tautinėje olimpiadoje 1938 m. JAV lietuviai vėl laimėjo; o 1939 m. žaidžiant rinktinėje Lubinui, Kriaučiūnui, Budriūnui ir Ruzgiui (visi iš JAV) lietuviai sėkmingai apgynė Europos meisterystę.

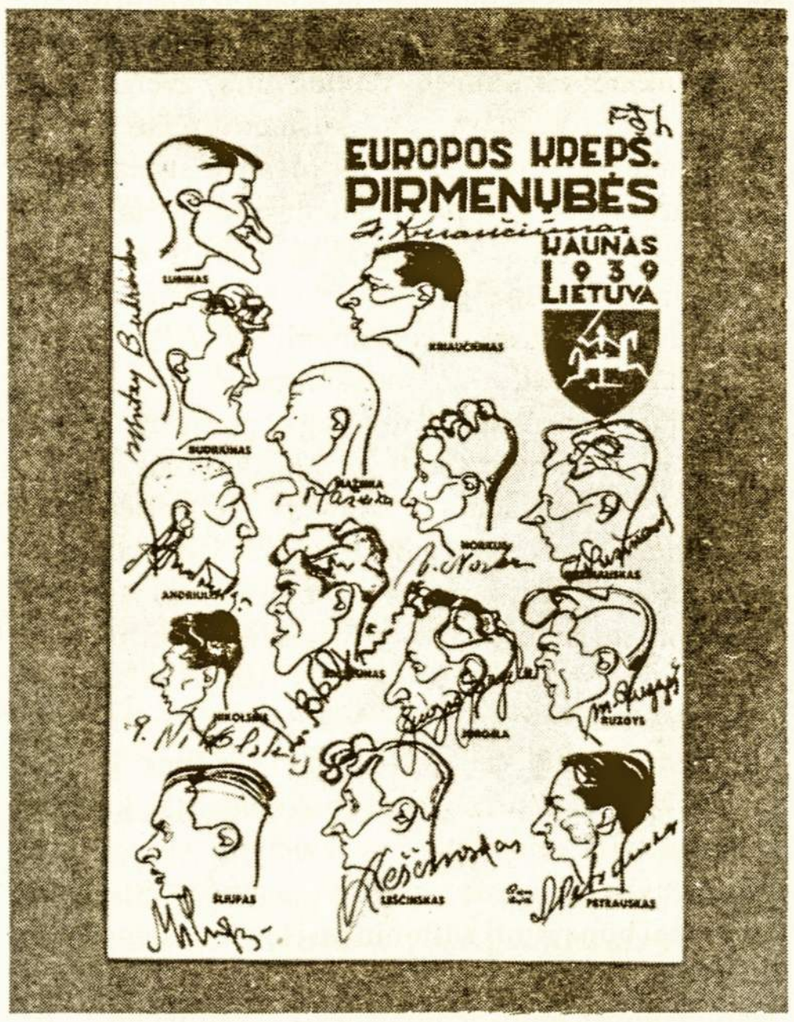

Karas nutraukė ryšius tarp lietuvių krašte ir emigracijoje, tačiau krepšinis Lietuvoje jau buvo įsitvirtinęs. Sovietinė valdžia naudojo sportą kaip vieną iš pagrindinių instrumentų kraštui į savo socialinę sistemą įjungti. Krepšinis išsilaikė net per vokiečių okupaciją. 1944 m. pavasarį Kaune įvyko Lietuvos pirmenybės, dalyvaujant dešimčiai komandų. Kai tų pačių metų vasarą sovietų kariuomenė sugrįžo į Lietuvą, pusė valstybinės rinktinės pasitraukė į Vakarus.

Sugrįžus sovietiniam režimui, buvo įsteigtos dvi sportinės organizacijos—„Dinamas“ ir „Žalgiris“. „Dinamas“ buvo dalis visasąjunginės „Dinamo“ organizacijos, įsteigtos Felikso Dzeržinskio Čekos (vėliau GPU) tarnautojų sportiniam lavinimui dar trečiojo dešimtmečio pradžioje. „Žalgiris“, tuo tarpu, atsirado 1944 m. kovo 16 d. Maskvoje kaipo lietuviška organizacija. Tuoj buvo pradėtos varžybos. 1944 m. gruodyje Maskvos „Dinamo“ atsiuntė vyrų ir moterų komandas į Kauną. 1945 m. balandžio mėn. lietuviai buvo šeimininkai pirmojo visasąjunginio turnyro, įvykusio Lietuvoje; aštuonios komandos atvyko į Kauną ir Kauno komanda laimėjo antrą vietą, sužaisdama lygiąsias su Maskva 25-25, bet pralaimėdama čempionatą turnyre įmestų krepšių sumos pagrindu. Po to lietuvių komandos laimėjo Sov. Sąjungos čempionatus 1947 ir 1951 m. Sovietinės Lietuvos sporto istorikai apie pokario laikotarpį kalba kaip apie lietuvių krepšinio sovietiniame laikotarpyje „aukso amžių“.

Pagal išvystytą lietuvių sportinę programą, „Žalgiris“ yra masinė organizacija, turinti 476,000 narių visoje respublikoje. Apskritai, Lietuvos sporto programa laikoma viena iš geriausių visoje Sov. Sąjungoje. Maždaug trečdalis Lietuvos gyventojų sistemingai mankštinasi. Respublikoje randasi apie 120,000 registruotų krepšinio žaidėjų. Lietuvos sporto komiteto oficiozą *Sportą* skaito apie 118,000 skaitytojų. Sovietinė valdžia Maskvoje net yra rekomendavusi, kad sporto reikaluose kitos respublikos sektų Lietuvos pavyzdžiu.

Nuo karo pabaigos Kauno „Žalgiris“ yra sovietinio krepšinio gyvenimo pastovus dalyvis. Vėlyvame šeštajame ir ankstyvame septintajame dešimtmetyje Lietuvos krepšinis pergyveno krizę.

Modestas Paulauskas

JAUČIUOSI IT . . .

(atkelta iš 9-to psl.)

ne kur kitur, o tarybų šalyje, „nelaisvose“ mokslo ir meno įstaigose. Ką tu į tai?

Kai dėl manęs, tai Lietuvoje užsiiminėjau daugiausia savišvieta, kuri man davė daugiau, negu universitetas; ypatingo vardo ten neįsigijau, profesionaliu mokslininku ir aktyviu literatu virtau šičia. Kai dėl „šmeižtų“, tai nėra ko daug apie tai šnekėti: Solženicino ir kitų liudijimai yra ne šmeižtas, o, deja, gryniausia teisybė, dėl to jie ir vertinami. Bet yra tiek ir tiek nepolitinės, tačiau irgi vertinamos disidentų kūrybos—kad ir tas pats Brodskis.

Tame pačiame straipsnyje („Partinis vadovavimas ir kūrybos laisvė“) Šepetys labai tamsiomis spalvomis piešia JAV kultūrinį gyvenimą. Jis sako, kad „Gelapo instituto duomenimis, 26 proc. JAV koledžių studentų nežino nė vieno rusų literatūros ar meno klasiko“. Kaip reikalai atrodo tavo patirties požiūriu?

Jeigu tik 26 procentai nežino, tai dar visai gerai. Manau, apie 50 procentų SSSR studentų vargu ar suminėtų kokį amerikiečių rašytoją klasiką (Maskvoje, Leningrade ar Vilniuje dauguma prisimintų Mark Twain ar Hemingway, bet provincijoje neprisimintų ir jų). O amerikiečių dailininko nesuminėtų turbūt niekas. JAV šiaip ar taip labai populiarūs Tolstojus ir Dostojevskis, daugeliui žinomos rusų ikonos ir rusų modernistai. Iš viso tie dalykai individualūs: JAV yra keliasdešimt labai gerų tenykštės kultūros žinovų, daugiau gal nė nereikia. Lietuvio požiūriu liūdniau, kad čia beveik niekas nežino apie mūsų kultūrą (nors Čiurlionis elito sluoksniuose jau nėra visai negirdėtas). Bet tokia jau mažų kultūrų dalia.

O ką pasakysi apie Šepečio tvirtinimą, jog disidentai yra šventvagiai, kadangi nesiilgi tėvynės?

Ankstesniajai emigracijai nostalgija buvo labai reikšminga kategorija, kadangi ta emigracija pasitraukė iš nuniokoto, bet **dar normalaus** krašto. Mes, deja, pasitraukėme iš **nebenormalaus**. Kartais pagalvoju: ko gi man ilgėtis? Lietuvių kalbos? Ji visada manyje ir su manimi—beje, ne tik Donelaitis ir Maironis, bet ir Škėma, ir Nagys, ir Landsbergis. Lietuviškos gamtos? Tų sentimentų niekad daug neturėjau, o Naujosios Anglijos gamta gerokai panaši į mūsiškę; be to, šičia mano paslaugoms visi pasaulio peizažai nuo Arktikos ligi tropikų. Vilniaus architektūros? Taip, kartais pasiilgstu; bet mainais gavau Veneciją, Toledo, Chartres, Kyoto, kurių ilgėjausi tenai. Draugų Griškevičiaus, Šepečio ir Mieželaičio? Čia tai jau būtų šventvagystė.

Ilgiuosi tik motinos.

Muenchene gyvenantis garsus sovietų filosofas Aleksandras Zinovjevas pernai Encounter žurnale išspausdintame pasikalbėjime daug ką nustebino savo nostalgiškais prisiminimais apie laikus, kai „Stalinas reprezentavo gyvenimo dinamiką ir eilinių žmonių galią“. Zinovjevas kategoriškai paneigė, kad Sovietų Sąjungoje vyksta kalbinė rusifikacija. Jo nuomone, tik homo sovieticus *t.y. žmogus, gyvenęs SSSR, gali suprasti tą kraštą, o vakariečių sovietologų samprotavimai yra grynas nesusipratimas. Norėtume tavo komentarų.*

Kiekviename paradokse būna lašas tiesos, taigi jos galima įžiūrėti ir Zinovjevo samprotavimuose. Bet viena iš dviejų: arba Zinovjevas sąmoningai nori būti *enfant terrible* ir svaidosi keistomis mintimis vardan reklamos, arba jis priklauso prie tų, kurie neištvėrė persikėlimo į Vakarus. Deja, atrodo, patikimesnė yra antroji alternatyva.

Tačiau pasirodžius Modestui Paulauskui 1962-1963 m. sezone, „Žalgirio" laimė pradėjo vėl kilti. (Paulauskas buvo kapitonas 1972-tų metų sovietų olimpinės komandos, laimėjusios kontroversines rungtynes prieš JAV rinktinę.) Septintojo dešimtmečio gale „Žalgiris" jau rungtyniavo įvairiuose Rytų Europos kraštuose, o 1970-1971 metais pirmą kartą po 16 metų patekęs į pirmaujantį sovietų lygos trejetuką, apsilankė Vakarų Europoje, sužaisdamas rungtynes Italijoje.

Tik po 1980 m. „Žalgiris" pasidarė pakankamai stiprus, kad pradėtų konkuruoti su nuolatiniu Sov. Sąjungos meisteriu—Maskvos Centriniu armijos sporto klubu. Jau eilę metų ekspertai sakė, kad lietuviams trūksta gero centro. 1981 m. jie jį surado: Arvydą Sabonį, septyniolikmetį, 213 centimetrų aukščio milžiną. Trūko laiko jį parengti. „Žalgirio" treneris Vladas Garastas suformavo savo komandą aplink Sabonį. 1983 m. gruodyje, kai Sabonis paaugo iki 220 cm, vienas Italijos laikraštis išrinko jį geriausiu Europos krepšinio žaidėju. Lietuviai jį išrinko geriausiu 1984 m. Lietuvos sportininku.

1983 ir 1984 metais lietuviai pralaimėjo CASKui sovietų aukščiausios lygos superfinaluose. Lietuvos filmuotojai užfiksavo žmonių nuotaikas 1983 m. darytame filme, laimėjusiame premiją ir pavadintame „Aukso karštligė". Jame lietuviai žiūrovai superfinaluose iš „Žalgirio" reikalavo „tik aukso". Po nesėkmės Lietuvos krepšinio vadovai pareiškė, kad komandai „trūko valios". 1984 m. jiems „trūko fizinės jėgos" ir „Žalgiris" vėl pralaimėjo. Pagaliau 1985 m. buvo „Žalgirio" metai: jis nugalėjo CASKą penkis kartus be pralaimėjimo, įskaitant abi rungtynes superfinaluose.

Kyla klausimas, ar lietuviams pasiseks tai pakartoti būsimame sezone. Reikia pastebėti, kad „Žalgiris" nėra komanda, susidedanti iš vieno žmogaus. Kauno „Žalgiris" ir Vilniaus „Statyba" Sov. Sąjungos krepšinio rinktinei, dalyvavusiai 1984 m. „Draugystės" žaidynėse, davė šešius krepšininkus. Šiuo metu Lietuvos krepšinis galbūt stovi ant slenksčio savo naujojo „aukso amžiaus".

Lietuviai, net ir tie, kurie nėra krepšinio sirgaliai, labai didžiuojasi „Žalgirio" laimėjimais. Kadangi CASKas gali pasirinkti žaidėjus iš visos Sov. Sąjungos, „Žalgirio" grumtynės virsta į varžybas su visa Sov. Sąjunga. Vienas iš dalykų, kuriuo „Žalgiris" didžiuojasi, yra tai, kad visi jo žaidėjai atrenkami iš vietinių. Iš tikrųjų taip turėtų būti daroma visuose sovietų sportuose, tačiau lietuviai šios taisyklės prisilaiko labiau negu įvairios Maskvos komandos. Todėl „Žalgiris" yra remiamas visos Lietuvos. Kai jo rungtynės transliuojamos per televiziją, visi sėdi namuose.

Arvydas Sabonis

Nesėkmė prieš Barceloną kai ką apvylė, bet „Žalgirio" sirgalių paguoda buvo Sov. Sąjungos čempionato laimėjimas. *Sportas* pareiškė, kad rungtynės prieš Barceloną įvyko per greitai po superfinalo prieš CASKą. „Pasiekti dvi didelio masto pergales iš eilės, reikia daug ilgesnės pertraukos tarp jų. Vis dėlto mūsų krepšinio gerbėjai džiaugiasi, kad „Žalgiris" gali drąsiai kovoti su geriausiomis Europos klubinėmis komandomis",—rašė *Sportas*. „Žalgiris" buvo vienintelė Sov. Sąjungos krepšinio komanda, pasiekusi finalus bet kuriame Europos turnyre.

Rašydamas *Gimtajame krašte* lietuviams gyvenantiems užsienyje, Saliamonas Vaintraubas nepagailėjo superliatyvų, kalbėdamas kaip „Europa ploja 'Žalgiriui' ". „Per trejus metus" jis rašo, „Arvydas Sabonis tapo geriausiu pasaulio vidurio puolėju. Jo bijosi profesionalai. Su A. Saboniu krepšinis, iš tiesų, tapo meno dalele, o 'Žalgirio' žaidimas—tikru teatro spektakliu". Per paskutinius du dešimtmečius, jis pasakojo, „Žalgiris" sužaidė 250 tarptautinių rungtynių: laimėjo 200, įveikė ir JAV rinktinę. (Laimėjimas prieš „JAV rinktinę" įvyko Gagarino turnyre, Leningrade, 1976 m. spalyje. Iš dešimties šiame turnyre dalyvavusių komandų „Žalgiris" užėmė šeštą vietą. Pagal mano turimą informaciją, JAV komandos sąstatas nėra aiškus). „Viskas apsivertė krepšinio pasaulyje. Atsirado „Žalgiris",—sušunka Vaintraubas. Palikdami Vaintraubo entuziazmą be komentarų, mes tiktai norime pridurti, kad laukiame progos stebėti „Žalgirį" žaidžiantį Amerikoje, o tada spręsime patys.

Alfred Erich Senn

ATVIRAI KALBANT

NEPRAŠYTA REKLAMA JAUNIEMS BIČIULIAMS

Šiandien Čikagos lietuvių radijo programose, kurių turbūt didžiausią dalį (šalia skelbimų ir mirties pranešimų) užpildo plokštelių muzika ir dainos, bene dažniausiai girdima plokštelė yra neseniai rinkoje pasirodžiusi *Aš čia gyva*. Gana dažnai ji grojama ir mano namuose. Studentės dukterys niekeno neraginamos ją nusipirko iš savo uždarbio. Tos pačios dukterys, kurioms dar, rodos, taip neseniai per dienų dienas nepabosdavo klausytis *Žirginėlių* . . . Dvi pirmųjų *Žirginėlių* plokštelės (reikėjo dviejų, kad abi pusės būtų grojamos paeiliui, neeikvojant laiko plokštelei apversti) ir šiandien dar tebeguli lengviausiai pasiekiamoje vietoje, kol anūkui jų prireiks . . .

Naujos lietuviškos plokštelės išeivijoje pasirodo reguliariai ir gana dažnai, nors gal ir rečiau negu knygos. Po vieną ar daugiau jų yra išleidę visi pajėgesnieji ansambliai, chorai, solistai, o taipgi ir pramoginės arba šokių muzikos vienetai bei pavieniai šio stiliaus ar žanro dainininkai. Galbūt prie pastarųjų geriausiai tiktų ir *Aš čia gyva*, nors ne vienos dainos turiniu ar tekstais ji galėtų varžytis su daugeliu „rimtųjų", ką rodo ir pats pavadinimas, paimtas iš gerai žinomo patriotinio Bernardo Brazdžionio eilėraščio. Prie tokių būtų galima skirti ir kitą to paties poeto eilėraštį („Klajūnui") ar Kazio Bradūno „Švilpynę", o juo labiau iš pavergtos Lietuvos pogrindžio čia atklydusį eilėraštį „Neverkit kanklės". Bet dominuoja vis dėlto lengvesnieji: Putino „Saulėj popietinėj", J. Tysliavos „Skrajūnas", A. Vaičiulaičio „Vėjo vaikas" . . . Tačiau iš kitų ši plokštelė išsiskiria ne tiek tekstų rimtumu ar lengvumu, o daugiausia tuo, kad jiems melodijas sukūrė ir muziką aranžavo plokštelės autorius bei iniciatorius Darius Polikaitis.

Jaunieji dainininkai (iš kairės): Darius Polikaitis, Vidas Neverauskas, Linas Polikaitis, Audrius Polikaitis.

(Kaip tik čia vertėtų priminti, kad tiek melodijų kūrėjas, tiek ir jo vadovaujami interpretatoriai visus tekstus savo plokštelėje traktuoja lygiai. Jie užaugę šio krašto dvasioje, kur klasikiniai ir modernistai, „sunkieji" ir „lengvieji" bet kurios srities menininkai gražiai sutelpa ir išsitenka po vienu gana plačiai apimančiu stogu, vadinamu „entertainment". Gal tik vyresnės kartos mūsų tautiečiai „iš seno papratimo" į lengvesnio žanro kūrybą tebelinkę žiūrėti tartum kokios žemesnės rūšies produktą . . .)

Darių Polikaitį pažįsta ne tik visi vakarykščiai ir šiandieniniai Čikagos lituanistinių mokyklų mokiniai (jis pats tose mokyklose mokėsi, o kelis pastaruosius metus jose dėsto dainavimą), bet ir vyresnieji, nes jo vadovaujama kapela dažnai groja ir organizacijų rengiamuose ir privačiuose subuvimuose. Be D. Polikaičio talento ar talkos neišsiverčia nė rimtesni minėjimai ar koncertinės programos. Žinau, kad bent keletą aptariamon plokštelėn įrašytų dainų, įskaitant ir titulinę, jis parašė poeto Kazio Bradūno užsakytas, specialiai jo iniciatyva kasmet Čikagoje vykstančių poezijos švenčių progamoms paįvairinti. *Aušros* poezijai skirtame vakare pirmą kartą išgirdome T. Žičkaus („Jau saulutė leidžias") ir Ksavero Vanagėlio („Mylimajai") eilėraščiams sukurtas melodijas, o sekančiais metais atėjo eilė Brazdžioniui. (Beje, Ks.

(tęsinys 14-me psl.)

„MIND AGAINST THE WALL"

PROTAS PRIE UŽTVAROS

Vakarų visuomenė ligi šiol mažokai tenusimano apie vidinę politinę, juo labiau apie kultūrinę padėtį sovietų okupuotose Baltijos valstybėse. Jau vien todėl sveikintina kiekviena nauja angliška knyga tomis temomis, ypač tokia informatyvi ir kokybiška moksliniu požiūriu, kaip Rimvydo Šilbajorio redaguota „Mind Against the Wall" (Institute of Lithuanian Studies Press, Chicago, Ill., 1983).

Kaip tik informatyvumas yra turbūt didžiausia šio rinkinio vertybė. Net skaitytojui, augusiam Sovietų Sąjungoje, tikriausiai ir specialistui sovietologui daugelis knygoje pateiktų faktų gali pasirodyti kiek netikėti—nekalbant jau apie skaitytoją, kuris tiesiog domisi šia problema.

Šiuo požiūriu ypač išsiskiria iš kitų Tomo Venclovos, Zenono Rekašiaus ir Jurgio Gimbuto straipsniai, nagrinėjantys mažai arba ir visai netyrinėtas temas, parašyti labai kruopščiai, su statistinės analizės elementais.

Tokios temos, kaip vertimai iš užsienio kalbų (T. Venclova), lietuvių spaudos padėtis (Z. Rekašius) ir kultūros paminklų apsauga (J. Gimbutas) juo įdomesnės, nes jos leidžia nustatyti tam tikrą koeficientą, skiriantį sovietų valdžios represyvią politiką Pabaltijo (konkrečiai Lietuvos) atžvilgiu nuo politikos kitose imperijos dalyse. Žinoma, esmingų skirtybių čia nėra, bet pasitaiko atšešėlių, kurie yra gana įdomūs atidžiam stebėtojui.

Energingai ir su didele erudicija parašytas T. Venclovos straipsnis liečia sritį, principiškai svarbią ne tik lietuvių kultūrai, bet ir kiekvienai kitai sovietų kontroliuojamai tautinei kultūrai, įskaitant rusų. Kalbama apie sovietų valdžios kontroliuojamų tautinių literatūrų įsijungimą į pasaulinį literatūrinį procesą. Tas įsijungimas konkrečiai reiškiasi dvejopu pavidalu: kiek tos literatūros yra verčiamos į užsienio kalbas (ne Maskvos leidyklos „Progress" ar panašių įstaigų, bet normalių Vakarų leidyklų pastangomis), o antra vertus—kiek ir kas yra verčiama iš užsienio kalbų į SSSR valdomų tautų kalbas.

Pirmuoju požiūriu apie sovietų Lietuvos literatūrą tuo tarpu nėra ko daug šnekėti. Nors jos plėtotėje ir reiškiasi įdomios tendencijos (apie kurias šnekama Rimvydo Šilbajorio straipsnyje), ji nėra pasiekusi tos stadijos ir kokybės, kad būtų kam nors įdomi už lietuvių išeivių bendruomenės ribų. Šiek tiek žinomi tarptautiniu mastu yra tik du trys lietuvių klasikai (Donelaitis, Baranauskas), o pastaruoju metu gal ir vienas kitas emigrantas (pvz., Radauskas). Priešingai, vertimai iš Vakarų kalbų į lietuvių kalbą, kaip rodo Venclovos analizė, yra įdomi tema. Jų kiekis ir ypač sudėtis šiandien gana žymiai skiriasi nuo to, kas prieinama rusų skaitytojui.

Svarbus jau kalbinės situacijos skirtumas: daug autorių skaitoma ne tik lietuviškai, bet ir lenkiškai. Rusijoje tai labai retas reiškinys. Lenkų knygynas Vilniuje, kaip tvirtina autorius, yra svarbus kultūrinis centras. Vien tik tai turi nepaprastai praplėsti rimtai kultūra besidominčio lietuvių intelektualo akiračius, palyginus su jo kolega rusu. Bet ir į lietuvių kalbą, ypač 1966-70 metais, kuriuos autorius vadina intrastruktūrinio disento laikotarpiu, buvo išversta daug Vakarų rašytojų, kurie Rusijoje paprastai nepraeidavo pro cenzūrą (o dažnas jų—sakysime, Curzio Malaparte—nepraeina ir šiandien). Venclovos pastabos apie „juoduosius sąrašus" apie įvairias kliūtis bandant „prastumti" Vakarų (arba ir vertingesnius rusų) autorius, apie komiškai absurdiškus ir anachroniškus draudimus, liečiančius net tokius rašytojus kaip Chlebnikovas, yra labai įdomios socialiniu psichologiniu požiūriu, juo labiau kad jos remiasi asmenine patirtimi, įsigyta dirbant žurnaluose, teatre ir enciklopedijoje.

Dar mažiau žinomus dalykus liečia J. Gimbuto straipsnis. Tai bene vienintelė — šiaip ar taip, vienintelė man žinoma—tokio pobūdžio studija Vakarų spaudoje. Tiesa, visi suvokia, jog sovietų požiūris į jų valdomų tautų kultūrinę praeitį yra schizofreniškas. Iš vienos pusės, sovietai stengiasi panaudoti kultūrines tradicijas (nors dažnai jas neatpažįstamai iškreipia), tuo būdu neva legitimuodami savo „proletarinę", o iš esmės uzurpatorišką ir tironišką valstybę. Todėl įvairiausios „pažangios" (t.y. ideologiškai priimtinos) tautinių kultūrų tradicijos skelbiamos tiesiogine kultūrinės sovietizacijos pranašyste bei dirva. Iš kitos pusės, itin stengiamasi pašalinti iš tautų sąmonės praeities kultūrinių laimėjimų humanistinį turinį, jų tikrąją dvasinę prasmę, supratimą apie absoliučias vertybes, o pirmiausia ideologiškai neleistiną tautinę bei religinę dimensiją. Nenuostabu, kad čia sovietų valdžiai nesusiveda galai.

Tas dviejų savitarpy nesuderinamų tikslų siekimas reiškiasi ir tokioje, sakytum, neideologinėje sferoje, kaip istorinių bei architektūrinių paminklų restauracijos bei apsaugos politika. Nors valdžia, bijodama žadinti lietuvių tautinį išdidumą, visaip kliudė, detali Gimbuto ataskaita rodo, jog lietuvių kultūrininkai šioje srityje yra nemažai padarę. Nepaisant klaidų ir nesusipratimų, negabumo ir netvarkos atvejų, biurokratinių nesąmonių, pavyko restauruoti bei konservuoti gana daug pastatų, priklausančių įvairiausiems Lietuvos istorijos periodams. Tai pilys, miestiečių namai, visuomeniniai statiniai—tiek magnatų, tiek ir žemesnių luomų palikimas. Kai kurie istoriniai centrai netgi paskelbti draustiniais.

Lengva numanyti, kad ši apskritai protekcionistinė politika nevisada liečia bažnyčias—kartais netgi atvirkščiai. Rekvizuoti bažnyčių pastatai būdavo ateistiniais tikslais profanuojami ir vartojami ne pagal paskirtį, jų interjerai būdavo naikinami, o išorė neretai paliekama likimo valiai. Net atkakliausi kultūros paminklų gynėjai iš lietuvių inteligentijos tarpo, garsiai protestavę, kai bažnyčios būdavo verčiamos sandėliais ar fabrikais, jau nesiryžo (ar negalėjo) protestuoti, kai jose būdavo įrengiami kinoteatrai ar ateistiniai muziejai.

Z. Rekašius straipsnyje apie Lietuvos spaudą irgi aiškiai charakterizuoja sovietinę lietuvių periodiką, nenutylėdamas ir jos gana negausingų teigiamybių: pavyzdžiui, jis nurodo, kad pavyko sukurti aukšto lygmens lietuvišką mokslo populiarizacijos žurnalą, arba kad toje spaudoje nėra reklamuojami nusikaltėliai, kaip įprasta Vakaruose. Tačiau tas teigiamybes be jokios abejonės nusveria ydos, būdingos „uždarai visuomenei": ideologinės fobijos, cenzūros idiotizmas, su tuo susijęs melas, iškraipymai ir nutylėjimai. Lietuvos pavyzdys leidžia apsvarstyti visas sovietinės spaudos grožybes—prasmingos polemikos stoką, pilstymą iš tuščio į kiaurą, tamsumą bei atsakomybės vengimą. Vertingiausia straipsnio dalis rodo, kaip

Vasily Rudich gimė 1949 m. Bulgarijoje. 1972 m. baigė Leningrado universitetą (specialybė—Romos istorija). Dalyvavo rusų disidentų sąjūdyje. Kelis kartus lankėsi Lietuvoje. 1975 m. emigravo. Yale universiteto Ph.D. (1984); nuo tų pačių metų Yale universiteto Assistant Professor of Classics.

dėl šių veiksnių bankrutavo sovietinės valdžios mėginimas paveikti išeivių visuomenės nuomonę per laikraštį *Gimtasis kraštas*. Noras vienu ir tuo pačiu metu suniekinti emigraciją kaip klasinį bei ideologinį priešą ir užsikariauti jos pasitikėjimą baigėsi visišku *fiasco*, nes tokia pozicija savaime yra prieštaringa ir beprasmė.

Jau minėtas R. Šilbajorio straipsnis apie Lietuvos sovietų valdžios literatūrinę politiką ryšium su socialistinio realizmo koncepcija įdomus tiek pateikiamais faktais, tiek ir kai kuriomis jų interpretacijomis.

Ypač verta dėmesio autoriaus analizė—kaip įvairūs lietuvių rašytojai ir kritikai bando sutaikyti oficialiąją koncepciją su postalininės krizės sąlygomis, norėdami „ir nekaltybę išsaugoti, ir kapitalą įsigyti"—užsitikrinti skaitytojų dėmesį ir neiššaukti partinių bonzų pykčio. Lietuvių autoriams—kur kas anksčiau, negu jų rusiškiesiems kolegoms—buvo tylomis leista paeksperimentuoti su žodžiu, kiek pagilinti psichologinę analizę ir net kelti šiokias tokias painesnes moralines problemas, sakysime, kalbėti apie „tradicinių humanistinių vertybių" ir „istorinės pažangos" konfliktą (žinoma, su sąlyga, kad derama ideologinė linija pagaliau laimės, o visi konfliktai, net sudėtingiausieji, sėkmingai išsispręs).

Griežta komunistinė ortodoksija — jeigu po Stalino mirties ji dar galėjo būti nuoširdi—vaidino vis menkesnį vaidmenį, palaipsniui išsigimė, o paskutinysis tikras jos atstovas (poetas Vladas Grybas) net nusižudė.

Antra vertus, vos vienas kitas rašytojas, pavyzdžiui, Icchokas Meras (dabar emigrantas) ar Romualdas Granauskas—įveikę kliūtis, atsipalaidavo nuo ideologinių varžtų: jų kūryba nupeikiama arba nutylima. Didžioji dauguma rašytojų, poetų, dramaturgų bei kritikų praktikuoja įvairius kompromisus—sakysime, žinomasis Marcinkevičius, rašąs tiek istorines dramas su „kriminaline" tautine potekste, tiek ir antidisidentinę apysaką, kurią jam tiesiogiai užsakė KGB.

Nenuostabu, kad sovietinė lietuvių literatūra lieka pusiau paralyžuota, netgi kiekybiniu požiūriu—sakysime, emigracijoje kasmet išleidžiama daugiau romanų, negu pačioje Lietuvoje. Ir visų mažiausiai lietuvių rašytojus gelbsti gudri „laisvės vergijoje" doktrina—įrodinėjimai, jog reikia „ne protu, bet širdimi pergyventi neginčijamą partijos mokymo tiesą" bei generalinės linijos išganingą prasmę.

Likusieji rinkinio straipsniai yra platesnio interpretacinio pobūdžio. Jie visi daugiau ar mažiau liečia nacionalizmo bei sovietizacijos konfliktą ir jo politines, socialines, psichologines bei kultūrines pasekmes, be ko kito atspindinčias jau minėtą dvilypį ir dviprasmišką sovietų tautinės politikos pobūdį.

Sąmojingas ir turiningas Aleksandro Štromo *essay* pirmiausia kalba apie esamosios padėties politinius psichologinius aspektus. Tai apolitiškumas, kurį neišvengiamai seka traukimasis į „grynąjį" estetizmą (geresniuoju atveju) ar į

„purvinąjį" materializmą (blogesniuoju); alkoholizmas, ypač komunistinio aparato darbuotojų tarpe (netgi oficialaus dramaturgo pjesėje herojus nepadaro karjeros tik todėl, kad negeria!); visuotinis ir totalinis cinizmas. Štromo nuomone, visa tai priimtina sovietų valdžiai, kuriai lengviau pakęsti moralinį pakrikimą, negu stiprią politinę (netgi marksistinę!) sąmonę. Autorius ypač plačiai nušviečia du efektus, kuriuos vadina „nebylumo" ir „agresyvumo" efektais. Nebylumo efektas atsiranda dėl viešpataujančios ideologijos spaudimo, o drauge ir dėl dezinformacijos. Todėl vidutinio piliečio sąmonėje vyrauja sąmyšis, ir jis pagaliau netgi praranda norą išsiveržti iš visuotinės intelektualinės pelkės. Kompensacinį vaidmenį atlieka agresyvumo efektas— nesveika, esmėje giliai negatyvi individų reakcija į aplinką: žmonėms automatiškai kyla antagonizmas, susidūrus su erzinančiomis ar šiaip jau painesnėmis problemomis, bet jie net nebando jų paanalizuoti ar perprasti. Kraštutinę ir gal kiek racionalesnę formą agresyvumo efektas įgyja antirusiškoje nuotaikoje. Bet ir čia pasąmonės vaidmuo lieka labai didelis, o neįprasminta įtampa kai kuriais atvejais gali būti žalinga sveikai suprastam tautos interesui (pavyzdžiui, ji gimdo nevisada pateisintą nepasitikėjimą rusų disidentais, o rimtesnių pakitimų atveju gali tapti negeistinų ekscesų priežastimi).

Štromas pasakoja tikrai stebėtiną istoriją apie savo pažįstamo septynmetį sūnų, kuris manė, jog biaurūs rusiški keiksmai yra magiškas užkeikimas, peštynėse padedąs įveikti priešą—rusų berniuką. Šitaip sovietinėje tikrovėje reiškiasi archaiški kolektyvinės pasąmonės archetipai!

Labiausiai diskusinis ir tuo pačiu metu įspūdingiausias rinkinyje atrodo Vytauto Kavolio straipsnis apie intelektualinės kultūros deformaciją.

Autorius pradeda jį neginčijama ir aukšto pagyrimo verta prielaida: tik tie, kurie jau kritikavo savo pačių visuomenę bei jos kultūrinius pamatus, turi moralinę teisę kritikuoti kitus. Į šią poziciją derėtų atsižvelgti daugybei emigrantų, laikančių save intelektualais, juo labiau kad intelektualams Kavolis kelia aukštus reikalavimus. Pasak jo, intelektualinė kultūra yra tradicija nepaliaujamai rūpintis universalios žmogiškos prasmės idėjomis, o intelektualai yra asmenys, toje tradicijoje įtemptai dalyvaują. Tuo remdamasis autorius pasako tautiečiams keletą liūdnų tiesų apie jų dvasinės kultūros būklę. Jis kaltina—kaip atrodo, ne be pagrindo—lietuvių intelektualinę tradiciją paviršutiniškumu bei provincializmu, įžiūrėdamas čia keletą istorinių priežasčių. Tai, pavyzdžiui, stoka aristokratiško sugebėjimo vertinti rafinuotą žodžio meną; stoka religinės pagarbos knygai, kuri autoriaus manymu charakteringa judaizmui, protestantizmui bei islamui; vėlyvas akademinio profesionalizmo atsiradimas; nepakankamas romantiškosios dvasios ir romantiškosios patirties pergyvenimas, mesianistiškų bei chiliastiškų vilčių neturėjimas; menkas lietuviško žurnalizmo kaip visuomenės kritikos įrankio vaidmuo.

Ne su viskuo čia galima sutikti. Pavyzdžiui, mano manymu katalikybė—svarbiausioji lietuvių religija—tradiciškai junta nei kiek ne mažesnį respektą knygai, negu, tarkime, islamas. O M.K. Čiurlionio kūryboje išreikštos itin gilios mistinės intuicijos, netgi pralenkiančios šiuo požiūriu daugumą XX amžiaus Europos kultūros meninių apraiškų.

Subtiliai ir tiksliai apibrėžęs kai kurias antiintelektualines lietuvių kultūros tapsmo prielaidas, autorius kalba apie jų poveikį ir šiais laikais— taip pat ir nekonformistinėje pogrindžio kultūroje. Joje pastebimas interesų siaurumas, ksenofobija, nesugebėjimas savęs kritiškai vertinti—žodžiu, universalizmo stoka. Ne be kartėlio išgirstame, pavyzdžiui, kad straipsnis apie lietuvių ir žydų santykius, kuriame iškelta tautinės sąžinės problema, buvo išspausdintas tik rusų ir žydų, bet ne lietuvių pogrindžio spaudoje.

Kavolio straipsnis liudija autentišką autoriaus patriotizmą, skausmingą ir gilų lietuvių kultūrinių problemų pergyvenimą ir vyrišką apsisprendimą nenutylėti savosios kultūros neigiamybių.

Ir vis dėlto su juo norisi pasiginčyti. Svarbiausia pretenzija būtų ta, kad Kavolis nepakankamai įvertina specifinių sovietinių (o ne vien tradiciškai lietuviškų) veiksnių reikšmę dabartinėje lietuvių kultūros krizėje. Jo aprašytos deformacijos atsiranda labiau dėl sovietinio spaudimo,—visuose lygmenyse ir visomis formomis,—negu dėl tautinių tradicijų.

Stebėtojui iš šalies atrodo, kad Kavolis per menkai vertina lietuvių kultūrinius pasiekimus, nors tai greičiausiai paaiškinama straipsnio poleminiu pobūdžiu. Kažin ar galima neigti, kad iš visų Pabaltijo tautų lietuviai istorinėje ir kultūrinėje plotmėje daugiausia nuveikė ir labiausiai priartėjo prie universalaus reikšmingumo. Donelaitis pasireiškė kaip pasaulinio masto poetas jau XVIII amžiuje, kai net Rusija—didžių kultūrinių ambicijų ir pasiekimų šalis—dar nebuvo pagimdžiusi nieko su juo sulyginamo.

Tiesa, kad lietuviai nesukūrė paradigmatinių daugiaprasmių tekstų, turinčių belaikę reikšmę (kaip J.J. Rousseau kūriniai). Bet jų ekvivalentą dailėje, mano nuomone, sukūrė tas pats Čiurlionis, neabejojamai universalaus masto figūra (šį faktą—nors ir lėtai— jau pradeda suvokti žmonija).

Autoriui galima būtų metodologiniu požiūriu prikišti dar ir perdėtą reliatyvizmą, pagal kurį kultūrinis judėjimas—viskas, kokios bebūtų jo kryptys, o tikslas neturi didelės reikšmės (nors ir tai tikriausiai kyla iš Kavolio poleminio įkarščio). Ir vis dėlto Kavolio ikonoklazmas minties šviežumu, intuicijų gilumu ir požiūrio drąsumu palieka iš esmės labai džiuginantį įspūdį.

Silpniausias mums atrodo Juliaus Slavėno straipsnis, kuriuo prasideda knyga. Jame nagrinėjama ta pati skaudi rusiškojo komunizmo ir lietuviškojo nacionalizmo problema istorinėje perspektyvoje. Bet neskaitant kai kurių patikslinančių istorinių pastabų, autorius nedaug naujo tepasako skaitytojui, ir jo mintis lieka nusistovėjusių Vakarų sovietologijos sąvokų rate.

Tarp knygos trūkumų derėtų paminėti tą faktą, kad kai kurie autoriai nevengia intelektualinių bei kalbinių štampų bei klišių. Bet ypač pykina labai didelis spaudos klaidų kiekis. Teko girdėti, kad ne visi autoriai turėjo progos perskaityti korektūrą. Todėl atsirado, pvz., skandalinga klaida 128 psl. Net ir ne lituanistui, susipažinusiam su Rytų Europos istorija bei kultūra, yra žinoma, jog pirmąją lietuvišką knygą paskelbė ne Daukša, o Mažvydas (be to, klaidingai nurodytos ir Daukšos gyvenimo datos). Šie ir panašūs trūkumai kenkia knygai, kuri šiaip laikytina puikia ir naudinga.

Vasily Rudich

IR TAIP, IR NE

MŪSŲ AMŽIAUS BAISYBIŲ LIUDININKAI

Seniai norėjosi ką nors parašyti apie Petro Česnulio išgyvenimus Lenkijos kalėjimuose 1936-1939 m. Pirmiausia tie jo atsiminimai pasirodė lietuviškai (*Nužmogintieji*, 1973 m.), o paskui išėjo ir angliškas vertimas (*In the Shadow of the White Eagle,* 1983 m.). Gaila, kad vertimo kalba ir stilius gerokai šlubuoja. Bet ne tai svarbu. Skaitant tuos atsiminimus tiesiog netelpa galvoje mintis, koks galėjo būti ano meto Lenkijos reikalas taip žiauriai ir tiesiog nežmoniškai elgtis su lietuviais (be abejo, ir ne tik su lietuviais) politiniais kaliniais. Gal ir galima suprasti (žinoma, jokiu būdu nepateisinti) kokio nors Hitlerio ar Stalino elgesio. Jie ant žmonių lavonų bandė statyti savo imperijas. Nors lenkai taip pat mėgo savo valstybę vadinti *mocarstwo* (imperija), tačiau tai gal šiek tiek tiko Jogailaičių Lenkijai, bet jokiu būdu ne Pilsudskio ir Becko *žečpospolitai.*

Tokį elgesį būtų galima aiškinti sadizmu ir aplamai žmogaus sužvėrėjimu. Mat, kankinti žmogų turbūt taip pat yra tam tikras malonumas. Asmeniškai esu matęs panašius gyvulių kankintojus.

Skaitydamas panašius raštus, kurių tomų tomai užplūdo mūsų knygų lentynas, aš vis linkęs manyti, kad jų autoriai vis truputį perdeda, norėdami labiau pabraukti kokios sistemos nežmoniškumą. Tad ir Česnulį skaitydamas paabejojau, ar jau iš tikrųjų tuose lenkų kalėjimuose buvo „milijonai blakių", ar jų tardytojai taip jau ir neapsiėjo be nuolatinių mušimų ir „pragariškų tortūrų". Svarbiau tačiau, ko tokiais raštais siekiama ir kas pasiekiama.

Neseniai vėl po mano ranka pakliuvo Dostojevskio *Užrašai iš mirusiųjų namų (Zapiski iz mertvogo doma).* Jaunas būdamas Dostojevskis buvo įsivėlęs į revoliucinę veiklą ir nuteistas mirti. Paskutiniu momentu caras Nikalojus I bausmę pakeitė kalėjimu ir tremtimi Sibire.

Ką jis per tą dešimtį metų išgyveno, jis ir bandė visu nuogumu aprašyti savo užrašuose. Pirmiausia jie buvo spausdinami viename žurnale (*Russkii mir*). Ir Dostojevskis baisiai nustebo, kai cenzūra prie jo prisikabino ne už tai, kad jis tą kalinių ir tremtinių gyvenimą per daug žiauriai atvaizdavo, bet, priešingai, už tai, kad jis jį nepakankamai žiauriai aprašė.

Įsivaizduokite, galvojo caro cenzoriai, žmonės pradės nebebijoti kalėjimo ir Sibiro. Kaip juos tada suvaldysi? Turbūt tiems cenzoriams nepatiko ir Dostojevskio žmogaus, kaip prie visko priprantančios būtybės, aptarimas. Panašiai galvoja ir mūsų liaudis, sakydama, kad šuva ir kariamas pripranta, ir tai taikindama į dideles bėdas pakliuvusiam žmogui.

Manau, ir to nereikia išleisti iš akių, rašant ir skelbiant apie visokias mūsų amžiaus baisybes. Tokiais rašymais vargu išgąsdinsi tokių baisybių kaltininkus. Vargu ir daug užuojautos iš pašaliečių susilauksi. Tokiais rašymais padėsi tik valdžiai, kuri dažnai ir tesilaiko, anot Vinco Kudirkos, žmonių kinkų drebėjimu.

V. Trumpa

ATVIRAI . . .

(atkelta iš 11-to psl.)

Vanagėlio daina plokštelės voke klaidingai priskirta Strazdeliui). Kitos plokštelėn įrašytos dainos gal irgi gimė jaunimo stovyklų ar laužų programoms užsakytos, kaip, pvz., ir paties plokštelės autoriaus „Dainava“ . . .

— Kaip eina plokštelė, Dariau?—paklausiau aną vakarą, kažkokiam estradiniam pasirodymui pasipuošusį jį sutikęs prie Jaunimo centro durų.

— Gerai. Išleidom pusantro tūkstančio, o tūkstantis su viršum jau parduotas per kelis mėnesius.

Nenustebau, nors žinau, kad tik labai reta knyga išeivijoje šiandien išleidžiama tokiais tiražais . . . O dar rečiau išperkama . . . Ir dar be jokių papiginimų, be jokių „išpardavimo mėnesių“.

— Kodėl jums Dariaus Polikaičio muzika patinka?—prie progos užkalbinau keletą jaunesniųjų tautiečių.

— Jo stilius modernesnis, šiandieniškas . . . Mes Darių pažįstam, su juo mokėmės . . . Mes jį suprantam, jis kalba mūsų kalba . . .

Be jokių gilesnio muzikinio vertinimo pretenzijų, vis dėlto turiu jauniesiems pritarti. Tai graži, nors ir kitoniška muzika. Ji turi įdomų, savitą ir, drįsčiau teigti, ne vien tekstais lietuvišką veidą . . .

Algirdas T. Antanaitis

LAIŠKAI

AR NE ISTORIKO PAREIGA?

Gegužės mėn 8 d. mano pašto dėžutę pasiekė *Akiračiai,* kuriuose neradau nė mažiausio ženklo, kuris sakytų, kuriam šių metų mėnesiui ta laida priklauso?! Nepajėgiau ten ir jokios numeracijos surasti. Keno akys dėl to kaltos: mano, ar Jūsų?

Savo negailestingas akis ten pat atkreipiau į vis dažniau politikuojančio V. Trumpos straipsnį „Kai prezidentas prasilenkia su tiesa“. Baigus straipsnį skaityti, man tuojau dingterėjo, kad tokie nepasitenkinimai prezidentu lietuvių spaudoje visiškai neatsiekia jokio tikslo ir tik „gadina popierių“.

Būtų daug tikslingiau ir prasmingiau, jei V. Trumpa ir kiti panašiomis temomis rašą lietuviai apie savo nepasitenkinimus prezidentu pradėtų rašinėti į amerikietiškus laikraščius.

Gal net ir pats prezidentas tada greičiau sužinotų, koks jis neteisingas, vienašališkas ir kaip jis nedorai perdirbinėjąs istoriją . . . O jei jis tai išgirstų apie save, gal ir pasitaisyti panorėtų.

Jei taip su prezidentu atsitiktų, V. Trumpa galėtų džiaugtis atstatęs Reaganą į teisingą kelią . . . ir sustabdęs istorijos klastojimą . . . Pagaliau, tai istoriko pareiga.

V. Šarka

Omaha, Ne.

KEISTA INTERPRETACIJA

Š.m. *Akiračių* vasario nr. Kazimieras Baltrukonis antrašte „Vargšas tas žodis . . . “, aptaręs jo gerąsias ir blogąsias ypatybes teigia, kad tik rafinuoti vengia tą žodį ištarti. Todėl ir: „Mūsų kalbos žodynuose nėra jo vardo“. Pagaliau, tą Kauno chuliganų mėgiamą švaistažodį priskyrė Lietuvos kaimui. Girdi: „Tik kaimo žmonės drįsta jam atidaryti duris į viešumą“. Tai jau, toli gražu, nuklysta nuo tiesos.

Savo filosofiją jis perkelia į nepriklausomą Lietuvą, kai Suvalkijos ūkininkai sukiršinti bruzdėjo prieš vyriausybę, ir apsistoja Veiverių prekyvietėje, kur buvo susirinkusi streikininkų minia. Čia ir prasidėjo lyginimasis svoris tarp asmens gyvybės ir Dievo duoto organo—pagrindinė tragedijos scena. Ten jis rašo: „Vietinė policija susirūpino. Informavo Kauną“. Netiesa, Veiverių nuovados viršininkas neturėjo teisės informuoti Kauną. Jo tiesioginis viršininkas buvo policijos vadas Marijampolėje. Tik jam jis turėjo teisę raportuoti apie įvykius. Ir jis nenusikalto įstatymams, duodamas įsakymą per 10 min. išsisklaidyti. Bet minia, anot Baltrukonio, jautė, kad viršininkas yra jų žmogus: „Negi policija vartos lazdas prieš žmones“ . . . „Vienas iš drąsesnių ūkininkų į viršininko įsakymą sušuko: B-s tau į akį!“ „Įkaito viršininko galva. Išsitraukė revolverį, paspaudė gaiduką. Pokštelėjo šūvis. Ūkininkas krito negyvas . . . Padorus, geras žmogus!“ Čia vėl peršasi pataisa. Lietuvos policija nebuvo ginkluota revolveriais. Įdomu, kokiomis svarstyklėmis ar matais jis nustatė, kuris padorus, o kuris ne. Kurio gyvybės kaina aukštesnė. Tikriausiai K.B. savo gyvybės į varžytines neatiduotų . . .

Toks įvykių interpretavimas įtaigoja, kad Lietuvos policija be jokios atodairos šaudė nekaltus žmones. Dar yra gyvų liudininkų, kurie prisimena Suvalkijos streiko įvykius. Veiverių tragedija įvyko ne dėl asmens įžeidimo, bet dėl to, kad „viršininką visi pažinojo. Jutosi, kad jis jų žmogus“. Taigi, savas. Todėl nusiardė tvorų štakietus ir puolė policiją. O kai naikinamas visuomenės turtas ir minia puola policiją, atsirado reikalas panaudoti ginklą.

Visiems buvo gerai žinoma, kad Suvalkijos streiko organizatoriai prievarta išvarydavo ūkininkus į tokias sueigas kaip Veiveriuose, prie Išlaužo tilto ir kitur. Nepaklususių jų įsakymui ūkį padegdavo. Taip ir liepsnojo ūkininkų trobesiai kiekvieną naktį. Rašydamas apie Veiverių incidentą K.B. nepaminėjo, kiek viršininkas turėjo policininkų tūkstantinei miniai malšinti. Paprastai II-os eilės nuovados turėdavo du policininkus ir raštvedį. Veiverių nuovada turėjo Pažeruose punktą. Pridėkime dar vieną vyr. policininką. Ar toks sąstatas galėjo griebtis į krūtis su minia, ginkluota basliais ir kitokiais įnagiais, ir tapti kruvinais lavonais Veiverių plento grioviuose?

Sekmadienį, G-čio laidotuvių dieną, Veiverių šventoriuje pamokslininkas, kuris niekados nepagailėdavo kandžių epitetų blizgančių sagų savininkams, bandė įelektrinti tūkstantinę minią prieš policiją. Bet minia nepakluso. Po pamokslo, su visa minia išėjau į plentą ir perėjau kelis kartus išilgai Veiverių miestelį. Abu frontai buvo ramūs. Nuėjęs į Starkevičiaus malūną, pasiėmiau susisiekimo priemones ir nuvažiavau į Barauskinę.

Kai mūsų Tėvynę apšvietė keletos veltėdžių išsvajota „tėvo ir tautų išlaisvintojo“ saulė ir raudonosios gurguolės, pakrautos ūkininkų prakaitu išsaugotomis gėrybėmis, riedėjo vieškeliais į priėmimo punktus, tai Kazimiero Baltrukonio minia nei mur, mur . . .

Juos pakeitę vokiškieji grobikai vėl siaubė kraštą, tuštino ūkininkų aruodus, gaudė jaunimą į Reicho darbo tarnybą arba į kariuomenę Naujosios Europos pamatų statybai, o baudžiamieji būriai gaudė duoklę neatlikusius ūkininkus ir jų šeimos akivaizdoje sušaudydavo. Kur tada buvo Kazimiero minia, kovojusi už ūkininkų interesus? Ar pritrūko energijos, bekovodama su savaisiais? Tai tipingas lietuvio būdas. Pataikavimas svetimiesiems . . .

Kazys Zara

Yucaipa, Ca.

„LAISVĖS“ RADIJAS VILNIUJE

IR NEVESK MŪSŲ Į PAGUNDĄ . . .

V. Kazakevičius, nuolatinis išeivijos stebėtojas Vilniuje, *Pergalėje* (nr. 3, 1985) demaskuoja arba, kaip dabar Lietuvoje liaudis sako, demaskatuoja rašytoją Algirdą Landsbergį. Landsbergis esąs tas slapūnas, kuris pasirašinėja *Draugo* kultūrinio priedo „Kertinės paraštės“ skiltis I.P., I.Pa. ir K.Ž. inicialais. Pagal Kazakevičių, „mįslė buvo įminta visai netikėtai. Minėtas I.Pa. straipsnis („Kranklinis komentaras apie lietuvių režisierių“, *Draugas*, 1984, nr. 29) V. Kazakevičiaus buvo išgirstas anksčiau, negu jis pasirodė *Drauge*: žodis į žodį (1984 liepos 3 d.) jį pagarsino *Laisvės* radijas. Tik tekstas ne kokio nors paslaptingo I.Pa., bet konkretaus Algirdo Landsbergio!“

Drausmės sargyboje

Toliau Kazakevičius pamini, kad „pokalbis su A. Landsbergiu *Akiračiuose* (1983, nr. 154) apie 'grynąją kūrybą' yra iliustruotas nuotrauka, kur jis kalba per . . . radiją“.

Visų pirma gerbiamą V. Kazakevičių norėtume nuraminti ir užtikrinti, kad minėtoje nuotraukoje A. Landsbergis kalba ne per radiją, o per garsiakalbį Čikagos Jaunimo Centro kavinėje 1983 metų pavasarį įvykusioje vakaronėje, kur buvo pristatyta Landsbergio vėliausioji kūryba. O kalbant apie *Laisvės* radijo reikalus, mums labai įdomu, iš kur Vilniuje gyvenantis V. Kazakevičius taip tiksliai žino, kas ir kada per tą radiją kalba. Nenorėtume tikėti, kad jis būtų nuolatinis *Laisvės* radijo laidų klausytojas. Net jeigu ir norėtų Kazakevičius Vilniuje *Laisvės* radijo laidų klausytis, jos ten taip tobulai trukdomos, kad vistiek nieko neišgirstų.

Norint Vilniuje išgirsti *Laisvės* radijo programas, net ir labai tobulos klausos neužtenka. Reikia turėti ir ilgas, labai labai ilgas ausis. Kelių šimtų mylių ilgumo . . .

O gal kartais draugas Kazakevičius ne pats klauso *Laisvės* transliacijų? Gal jam papasakoja ką girdėjęs koks nors Vladas Viešintas, Vytautas Ingautas, Vytautas Užgiris ar kuris kitas giminaitis iš gimtojo krašto . . . Nes ir mus kartais apima pagunda patyrinėti draugo Vytauto giminystės ryšius su kitomis pavardėmis, vardais, inicialais. O gal pats Vytautas čia mus veda į demaskatavimo pagundą . . .

Klaustukas ir taškas

ŠIOJE SAULĖTOJE AŠARŲ PAKALNĖJE

Atsitiktinai perskaičiau ilgo nekrologo pradžią: „Visi žinome, kad, kurie esame gimę, tai anksčiau ar vėliau ir mums teks palikti šią ašarų pakalnę. Taigi velionis nebuvo jokia išimtis".

Teatleidžia man ir velionis, ir nekrologo autorius, bet ši nekalta įžanga mane pralinksmino. Galvoje pasidarė skaidriau. Dingtelėjo keli panašūs teiginiai: Kiekvienam lemta gimti ir mirti; kiekvienas turėjome motiną; santuokoje gyvenančių žmonių pusę sudaro vyrai, o kitą pusę—moterys . . .

Kiek daug tiesos yra paprastuose pasakymuose! Sotina jie mūsų gyvenimą kasdienės duonos skalsa. Juk kaip miela, saulei šviečiant, sutiktam praeiviui pasakyti, kad . . . saulė šviečia.

* * *

Deja, toks šventas paprastumas nėra mėgiamas ironizuojančio intelekto valdose. XX amžiuje įpratome mąstyti paradoksais, sudėtingais minčių kratiniais, kandžiomis užuominomis, rebusais, pašaipiais palyginimais . . . Štai, atsivertęs savo užrašus, randu ten kad ir šitokias skiautes:

Los Angeles lietuviams Kalifornija yra tokia valstija, kurios vieną šoną drėkina dosnus vandenynas, o kitą šoną džioviną Las Vegas įkaitusios slotmašinos . . .

Vis daugiau lietuvių įsitaiso stiklinius namus. Nelengva juose gyventi. Reikia nuolat slėptis nuo smalsių žvilgsnių. Einant į vonią, nusirenginėti tamsoje. Vengti natūralaus pykčio: per aštrus žodis, ar mesta lėkštė gali sudaužyti sieną. Ginkdie, sugrius visa rezidencija . . .

Televizijos dėka kai kurie tautiečiai, dar nesulaukę pensijos metų, suserga nepagydoma disleksija. Kai tik jiems užsimeni apie lietuvišką knygą, jų akys apsitraukia šydu, keliais centimetrais sumažėja ūgis, veide įsitvirtina išjungto ekrano varsa. Skubiai įsimetę į burną kažkokią aromatišką tabletę, jie nekantriai apsižvalgo ir . . . nusiima į šalį . . .

O vis dėlto lietuvių knygos išeivijoje, nepaisant disleksijos, dar egzistuoja. Ir laikraščiai, ir žurnalai, net prabangūs dailės tomai. Dar yra herojų leidėjų bei redaktorių, kurie tebetęsia mūsų spaudos darbą. Gyvenimas eina toliau. Įvykiai seka įvykius. Pasaulis keičiasi. Aure, ir mūsų laikraštija pergyvena kitimą.

Anksčiau, būdavo, rašėme: pagerbimas, sutikimas, išgėrimas . . . Dabar vis dažniau spaudoje minimos pagerbtuvės, sutiktuvės, išgertuvės, įkurtuvės. Vienas sąmojingas pašnekovas siūlė dieną, kai vaikai iš mokyklos paleidžiami atostogų, pavadinti Paleistuvių diena.

* * *

Noriu pasigirti, kad padėkos laiškutį nusiunčiau apkūniam *Los Angeles Times* dienraščiui. Už tai, kad vasario 19 d. laidoje teikėsi paminėti Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo metines bent pusės nykščio didumo žinute. Atspausdino ne kokiame dvidešimtame puslapyje, bet antro puslapio apatinėje kertėje, su mums itin prasminga antrašte „Reagan Hits Tyranny".

* * *

Kur kas įspūdingiau Vasario 16-tąją Vilniuje pasitiko šeštadieninis *Literatūra ir menas*. Viršelyje švietė džiuginanti antraštė „Linkėdami šventiškos nuotaikos". Tai tau!

Širdingai dėkoju *LM* redaktoriams, išdrįsusiems taip žaltvykštiškai apmauti Kremliaus cenzorius. Antraštė lyg ir buvo skirta miške atidarytam Kaišiadorių paukštyno profilaktoriumui.

Koks šventas sutapimas!?

* * *

Tarp kitko, minėtą *Lit. ir meno* numerį kaip prenumeratorius gavau iš Lietuvos per aštuonias dienas. Gi *Draugo* šeštadieninis priedas, iš Čikagos gabenamas Amerikos pašto diližanais, keliavo 13 dienų. Nieko sau tempas. Nepriklausomybei paminėti skirtą *Tėviškės žiburių* vasario 12 d. laida mane pasiekė tik kovo 29 dieną. Šiaip ar taip—dėmesio vertas rekordas, turint minty, kad Torontas yra Šiaurės Amerikoje.

* * *

Tai šitaip, brangūs skaitytojai, laisvųjų Vakarų civilizacija transportuoja mūsų tautinį peną. Lėčiau už lėtą—sujauktai, niekingai. O giriasi aukščiausiais technologiniais atsiekimais.

Draugas yra pasišovęs surinkti pinigų naujoms mašinoms pirkti. Be abejo, tai vertingas užmojis. Vajų reikia remti. Bet ar nepraverstų dar rimčiau susirūpinti kokia nors efektinga kova su Amerikos paštu dėl laikraščių persiuntimo sutvarkymo.

Tapkime šventaisiais Jurgiais. Kovokime su persiuntimo kainas keliančia ir mūsų kultūrines aspiracijas žlugdančia pabaisa. Naujos spausdinimo mašinos nedaug ką reikš, jei laikraščiui pašte bus skirta gujamo šunelio dalia.

Kad šios padrikos, nekrologinio rašinio inspiruotos pastraipos nebūtų užbaigtos gaidiškai kovinga gaida, pacituosiu man itin brangaus poeto S. Gedo gaivų posmą:

Dabar aš noriu šlovinti pasaulį,
vienintelį viršum tamsaus chaoso,
ne netvarką, ne sumaištį, ne siaubą,
o žiedą balto žydinčio lotoso,
ne Indijoj, o baloj, o namie,
kur žemė nederlinga, bet rami,
pilna šaknų, pilna švenčiausių syvų,
man pranašauja vėl gegužį gyvą.

Pr. Visvydas

VIENIŠO KAPO KAINA

(Laiškai redakcijai, *Akiračiai* 167/3 nr.)

Los Angeles Stasio Ylos moksleivių ateitininkų kuopos vicepirmininkė laiške *Akiračiams* tvirtina, kad jie gerbią poeto Mačernio vardą, bet taip pat pripažįsta, kad kuopa poeto vardo atsisakiusi Stasio Ylos labui. Gražu yra norėti ir vilką pasotinti ir ožką išlaikyti sveiką. Dieve, padėk Rimai Navickaitei tai įgyvendinti.

Antrasis laiškas, rašytas jauno ateitininko Gyčio Liulevičiaus, nori įrodyti *Akiračių* nesugebėjimą ir blogą valią. Štai, įrodymui, kad losangeliškiai lietuvišką poeziją mėgsta, pastebi, kad kuopos 1983 metų pirmininkė pati savo eilėraščiais žinoma ateitininkų veikloje, o ir naujasis kuopos vardo patronas esąs poetas Yluvis. Suprask, prilygstąs Mačerniui.

Tačiau svarbu yra ne tai ir todėl *Akiračiai* tų aplinkybių nemini. Esmė yra mūsų pasidavimas gyvenimo mechanikai: asmuo čia ir dabar mestas ant visuomenės svarstyklių nusveria kitą, esantį nešiandien ir nešičia. Vieno ir kito nuopelnai nedaug turi reikšmės. Įdomu ir tai, kad losangeliečiai vietoje poeto pasirinko auklėtoją visuomeninką.

Beje, pagerbti Ylą buvo ir yra galima nebūtinai Mačernio sąskaiton. Tam yra ir kitų būdų. Nariams organizacijos, kuri į savo principus įsirašiusi inteligentiškumą, tai neturėtų būti persunku.

O Tu, Vytautai Mačerni, *žinai gimtosios žemės kainą, gyvybės kainą ir vienišo kapo kainą Tėviškės kalnelyje.* (Bradūnas)

Donatas Bielskus

P.S. Gytis Liulevičius tvirtina, kad vokiečių savaitraštyje *Der Spiegel* teiginiai būna nepagrindžiami faktais. Yra atvirkščiai: redakcijos paruošti straipsniai, sudarą per 90% visos apimties, savo supergausia faktine informacija kaip tik skiriasi nuo panašių šiaurės amerikiečių magazinų. Perskaitykite vieną numerį *Der Spiegel.*

Man yra žinoma, kad minimas *Akiračių* spaudos apžvalgos straipsnis apie kuopos persikrikštinimą redakciją pasiekė baigiantis 1984-iems, o išspausdintas 1985-jų pradžioje. Taigi, Gedrimo kalendorius nieku dėtas.

DB

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... **Valstybė:** ..... **Zip:** .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

ČIKAGOS LIETUVIAI „TRAVIATOJE“

Amerikos lietuvių Alvydo Vasaičio ir Algio Grigo pasirodymas balandžio 20 d. Lietuvos TSR valstybinio akademinio operos ir baleto teatro spektaklyje—Dž. Verdžio operoje „Traviata“—sudomino Vilniaus visuomenę.

Su svečiais man teko susipažinti dar prieš spektaklį, ir iš pasikalbėjimo sužinojau, kad dirigentas A. Vasaitis muzikos mokėsi Urbanos universitete, papildomai studijavo fortepijoną, teoriją ir kompoziciją, dirigavimą. Yra tapęs laureatu JAV vidurio zonos pianistų konkurse, dirbo Čikagos lietuvių operoje koncertmeisteriu ir dirigento asistentu, vėliau dirigentu ir meno vadovu. Pagrindinė A. Vasaičio specialybė—matematika, muzika jam tik laisvalaikio užsiėmimas. Algis Grigas mokėsi dainavimo, vėliau tobulinosi pas įžymųjį vokalo pedagogą Morisą Skiapijo. Baigė De Polio universitetą. Dainavo „Carnegie Hall“ salėje, Čikagos operos teatruose (daugiausia lietuvių operoje), gastroliavo Europoje. Įrašė nemaža plokštelių, jų tarpe ir su dirigentu A. Vasaičiu. Jis taip pat turi kitą profesiją ir dainuoja tik laisvu laiku.

Algio Grigo sukurtas Žermono vaidmuo įtikinantis, savitas. Į II veiksmo dueto sceną jis ateina ne kaip reikalaujantis kaltintojas, ne kaip rūstus teisėjas (kas, deja, kartais pasitaiko), bet prislėgtas sunkiai išsprendžiamų, tradicijų sąlygojamų konfliktų naštos. Jo Žermonas žmogiškas, sudėtingas. Jis prašo užjausdamas. Aiški dikcija, vokalinės frazės perteikiamos išraiškingai. Būdamas patyręs aktorius, A. Grigas lengvai įsijungė į mūsų spektaklį, laisvai bendravo su partneriais, ir, kadangi dainavo lietuviškai, net nejautei, jog tai gastrolierius. Kai kurie intonacijos netikslumai nekliudė gėrėtis simpatiška ir nuoširdžia vaidmens interpretacija.

Alvydas Vasaitis „Traviatą“ dirigavo pirmą kartą. Labai gabus ir įdomus dirigentas. Technika tiksli, reakcija greita, diriguoja taupiai, santūriai. Repeticijose A. Vasaitis negaišta laiko ilgiems aiškinimams. Jo pastabos dalykiškos ir taiklios. Tuo jis iškart pelnė kolektyvo pripažinimą. Kai kur pasitaikę smulkūs ansambliniai netikslumai dovanotini, diriguojant pirmą kartą ir be to, neįprastomis sąlygomis.

Teatro orkestras, choras, meno vadovai ir scenos partneriai (pagrindinius vaidmenis atliko Lietuvos TSR nusipelniusi artistė I. Milkevičiūtė ir TSRS liaudies artistas V. Noreika) nuoširdžiai konsultavo ir padėjo svečiams per repeticijas bei spektaklį. Dž. Verdžio „Traviata“ Lietuvos operos teatre vaidinama be pertraukos jau 65 metai. Susidarė tam tikros, galima sakyti, lietuviškos šios operos atlikimo tradicijos. Įdomu, kad svečiai, operos keliamus meninius uždavinius sprendę originaliai bei savarankiškai, tuoj pat pajuto mūsų spektaklio atmosferą ir organiškai į ją įsiliejo.

Rimas Geniušas

(Literatūra ir menas, nr. 17, 1985.IV.27)

Skelbimas priešais Operos teatrą

Irena Milkevičiūtė — „Violeta“ ir Algis Grigas — „Žermonas”

ČIKAGIEČIAI VILNIAUS SCENOJE

Vilniaus *Tiesoje* kovo mėnesį atkreipė dėmesį teatrų programų pranešimai. Ir štai dėl ko:

VALSTYBINIS AKADEMINIS OPEROS IR BALETO TEATRAS

IV.20. 19.30 val.—„Traviata“. Dirigentas—A. Vasaitis (JAV). Dalyvauja A. Grigas (JAV) ir TSRS liaudies artistas V. Noreika.

Spektaklį su išeivijos menininkais taip pat reklamavo skelbimų afišos gatvėse ir kt. Tai pirmas toks atvejis per visą pokario laikotarpį, kad išeivijos menininkų pasirodymas Vilniuje buvo iš anksto skelbiamas—viešai, atvirai, padoriai,—taip, kaip ir turėtų būti.

Irena Milkevičiūtė (Violeta), Virgilijus Noreika (Alfredas), Algis Grigas (Žermonas), Aušra Stasiūnaitė (Flora), Vincentas Kuprys (Daktaras), Vladas Prudnikovas (Baronas).

Tiesa, išeivijos menininkai yra dainavę Vilniuje ir anksčiau, tačiau tik neviešai, pusiau privačiai, paslėpti kažkokiam kompozitorių name. Ir spauda apie tai vengdavo rašyti. Šį kartą visi, kas tik norėjo, galėjo iš anksto bandyti nusipirkti bilietus, pamatyti ir išgirsti svečius menininkus. Duok Dieve, kad ir toliau išeivijos ir Lietuvos kultūriniai ryšiai plėstųsi ir vystytųsi ta pačia linkme.

Balandžio 27 d. *Literatūra ir menas* išspausdino spektaklio recenziją, kurią čia persispausdiname. Jos autorius Rimas Geniušas pats yra Vilniaus operos dirigentas. Recenziją irgi malonu skaityti, ir ne tik todėl, kad joje mūsų menininkai vertinami labai palankiai. Rimtai ir dalykiškai parašytą R. Geniušo recenziją perduotume savo skaitytojams net jei ji būtų ir daug kritiškesnė, ar net ir visai nepalanki.

Štai viena maža, bet kultūriniu požiūriu šį tą pasakanti smulkmena: Geniušas recenzijoje pamini faktą, kad abu išeivijos menininkai turi ir kitas profesijas, kad muzika jiems—tik laisvalaikio užsiėmimas; tačiau kultūringas recenzentas tai pastebi be jokios, pašaipos ar pastangų juos sumenkinti. Palyginkime tai su nuolatine išeivijai skirto *Gimtojo krašto* rašliava. Per visą savo gyvenimą tas *Gimtasis kraštas* nėra išspausdinęs nė vieno dalykiško straipsnelio apie Čikagoje veikiančią Lietuvių operą, nors džiūgaujančiai pasityčioti iš jos tikrų ar tariamų nesėkmių, žemo lygio, neprofesionalumo šitas kultūrinių (!) ryšių komiteto laikraštis nepraleidžia progos. Nepraleido jos ir tada, kai Čikagos spektaklį dirigavo Vasaitis, kai jame dainavo Grigas.

Ir išeivijos menininkų pasirodymas Vilniaus operos scenoje, ir jo atgarsiai Lietuvos spaudoje yra, mūsų nuomone, dar viena kultūrinių—tikrąja šio žodžio prasme—išeivijos ir Lietuvos ryšių pakopa, sėkmingai peržengta. Norėtume, kad jų būtų kuo daugiau.

Akiračių red.